

Jože Snoj: HODNIK

(odlomek iz daljšega teksta)

Svig se je tako rekoč oženil z rdečelaso psico. To je bilo lanskega poletja. Natanko se spominjamo. Praznik lovcev je minil. Gho jo je prinesla na rokah, kot zlo jagnje, v njegovo kočo in prespala z njim, edina ženska v zaselku prespala noč z moškim, ko se moške še niso bili vrnili. Nekateri med njimi se niso nikoli vrnili. Gho je prišla zjutraj na prag, klecala je, kot da se je vso noč ljubila stoje, in ni se ozrla, ko ji je Svig položil roko na rame. Psica je ostala v koči in se ni ganila s pograda. Ko je Gho molzla kravo, ko se ji je sklanjala pod vime, jo je nenadoma zaskočil mlad junec. Padla je na obraz v leseno korito, popolno mlačnega mleka. Jokaje se je stekla v kočo in psica ji je zlizala lice do vročične krvave slin.

Tega ne bo Gho nikomur povedala. Gho je dekle, ki sta ji Bogud in Baja pri spočetju po nerodnosti steptala dar govora. Svig trdi, da jo včasih sliši spregovoriti. Eno ali dve besedi, toda to razločno, tako ukazujoče, da se mu jo zahoče na mestu ubiti. Svig ima skrivnost, zato si jo je izbral za ženo. Tri poletja ji je sledil po planini, a ne enkrat se ni obrnila in ozrla vanj. Ne sliši, on pa tega ne more verjeti. Šele s psico si jo je toliko pridobil, da je stopila pred njim v njegovo kočo.

Nekomu mora pripovedovati svojo skrivnost, zato jo zalezuje, sicer jo pa sovraži, ker zalezovati pomeni sovražiti. Ima ga, da bi tulil nad njeno boleznijo, toda ve, da ne sme ozdraveti. Če bi ozdravela, se mu zazrla v obraz in spregovorila, bi nam povedala njegovo skrivnost, ki ji jo že tri poletja govori v hrbet. Srčno se boji tega in hkrati trepeta od veselja nad mislijo, da bi se to kdaj utegnilo zgoditi. Poskušal bo in ne bo odnehal.

Svig je človek, ki ne more umreti. Človek, ki ne more umreti, tudi ljubiti ne more. Svig ne ve, kaj je ljubezen. Ne ve, kaj je poljub. Če ne znaš in nočeš umreti, si nikoli ne moreš zaželeli smrti. Če si ne moreš zaželeli smrti, ne moreš do konca ljubiti. Lahko umreš mlad, ne da bi okusil ljubezen. Lahko pa ne znaš in ne moreš umreti in ljubezni ne moreš okusiti, če živiš sto let. Ubijal bi od obupa, toda ubiti se, Svigu ne pride na pamet. Nekaj je z njim, česar ni v njem. In grozovite so lahko posledice take občutljive brezčutnosti.

Mi smo staro ljudstvo, ljudstvo oblakov. Živino pasemo in talimo rudo. Sejemo tudi. Koliko vemo in koliko smo poskusili, pojejo pesmi o nas. Praznik lovcev, kadar napoči, nas ohranja maloštevilne, a jedre. Kdor se lovcem ne zna ali ne more pridru-

žiti, konča v breznu. O tem breznu pri nas nihče ničesar ne ve, ker o njem preprosto ne govorimo. Obstaja samo za nas. Iz njega se redimo, okrog njega smo sklenjeni, drug pred drugim smo si ga krivi. V tujčevih očeh smo najmilejše in najmanj bojažljivo ljudstvo pod soncem, zato si nas vsakdo zmeraj poželi zaslužnjevati. A kako boš zaslužnil greh, ki o njem grešnik sam ničesar ne ve? Lahko nas stepta, lahko nas zvrhoma poseli s svojimi ljudmi, toda brezno ostane skrito in, kadar spet napoči praznik lovcev, požira. Kogar ne pogoltne, je z nami in naš in nikoli več mu nobeno tujstvo ne more do živega. A kogar pogoltne, je na naši vesti še bolj naš, kot je kdaj bil. Tujcu pa se v sanjah ne more prikazovati ljuba domača podoba padanja, od katere do žalosti pobesniš.

Desetkrat, stokrat so nas že skupoma poselili in prevalili, pa smo še zmeraj to, kar smo bili na začetku, ljudstvo oblakov, s skalami obmetanih planot. Molčljivo ljudstvo smo in potrpežljivo. Ne vojujemo se z nikomer, razen sami s seboj in sami med seboj. In, glej, čudež — ravno zato smo se ohranili do danes. Ko bi se spoprijemali s sosedi (in koliko jih je, za nas ni štirih strani neba, za nas je en sam nepretrgan obroč zemlje, pedenj pri pednju razrivan od gnetočih se tujcev), bi že zdavnaj vsi popadali na mejah. Mi preprosto nimamo meja, ne skrbimo zanje, saj jih prerivajoči se in nas željni tujci pedenj za pednjem razrivajo in tako širijo njih krog. Čedalje obsežnejši zato postaja. Mi skrbimo zase, za svoje jedro. V njem vse preberemo, kar se nam zdi nenašega, našemu grehu tujega. Tod, onkraj brezna, se za nas začne vprašanje obrambe, ne na mejah.

Mi smo najbolj zahrbtno ljudstvo pod soncem. Stokrat, tisočkrat preganjene duše nosimo v sebi. Storimo, kar storimo, kar nanese, da je prav, in se v sebi lepo znova preganemo. In če je treba, se preganemo še enkrat in še enkrat. V dobi enega samega življenja. Ni zmožnejšega ljudstva na zemlji. Vsak od nas je sam zase tak, kot smo na splošno mi vsi. Ne brani in ne čuva svojih meja, svoje osebe navzven. Sebe grize. Zato ga ni mogoče preobrniti in pretentati, čeprav vse stori, kot je rečeno in zaukazano, še bolje, kot je zaukazano. Meje so odprte, se nastavlja potrpežljivo in prostodušno, stopite čeznje, delajte z menoj, kar se vam poljubi, zahtevajte, kar hočete in kolikor hočete. Ampak o breznu ne govori, glede brezna je molčljiv in se dela, kakor da še sam ne ve zanj. Prav zato jih lahko, ker najbrž res še sam več ne ve zanj, toliko zvabi in stlači vanj.

Mi smo ljudstvo, ki se še samo ne ve, brezdanje. In grozovite so lahko posledice take nezavedne

* Hodnik ni po naključju prizorišče teh blodenj, temveč, na primer, posledica nezadostnih hospitalnih kapacitet ustanove na — cesti. Vse, kar je bilo na primer, je bilo neogibno. Zato posvečam ta zapis zgolj in samo trpljenju.

brezdanjosti. V vsakem od nas je na tistem mestu, kjer še ne veš zase, ali že ne veš več zase, ne za svoje ime, ne svoj jezik, ne čas ne kraj — to prastaro prekletstvo. Vedno in za vsakega vsakič je obrnjeno naprej in nazaj. ZADAJ HODNIK temni, spredaj se svetlika, najbrž se končuje s širokim oknom. Najbrž se je pred širokim oknom na ulici prižgala neonska razsvetljava. Popolnoma razumljivo je zato, da vleče k sebi temo od zadaj, tako jo napenja, da je že skoraj ravna kot stena. Za tako temno, skoraj že ravno in od napetosti trdo steno ne more biti nič. Tako si dopovedujem, da ne obnorim od tesnobe. Da ne obnorimo. Na tem koncu hodnika je najbrž jašek in ta je, gotovo, potemnel od noči. Bolje je misliti na nekak jašek kot na brezno. Zvečerilo se je in v vsaki bolnišnici, če je res bolnišnica, bi morale zagoreti luči. Mogoče vse naenkrat, lahko pa tudi postopoma, ko bi kdo vendarle z mrakom prišel mimo in pritisnil na stikalo. Lahko da bi potem brez besed, celo popolnoma brez zanimanja za ležečega na vozičku, šel mimo, toda luč za njim bi ostala. Ne morem si zamisliti, zares nenavadno je, da bi se uslužbenci gibali po tolikšni zgradbi v pravem somračju, čeprav je res, da gotovo poznajo vsaka vrata in vsak odcep. Mimo tega pa je vendarle neizpodbitno, da so me konec koncev lovci ob razbitinah avtomobila našli. Resda s pomočjo rdeče psice, ki bi me zadnji hip skorajda enostavno preskočila in odšarila naprej skozi podrast in visoko poljsko travo ob cesti, toda ker je bila in je ostala žival, ki ne misli na nobeno možnost, in ker se je zaustavila ter začela zavijati, klicati na pomoč, so bili navsezadnje lovci primorani postati moji rešitelji.

Mogoče so že kmalu po odhodu rešilnega avtomobila zvedeli, kdo da sem, ali pa jim je to pravkar telefonično sporočila sestra. Ni ji bilo treba drugega, kakor da se odtihotapi od vozička, gumijast pod je kot nalašč za neslišno premikanje, za nevidno pa je poskrbela zvečeritev, zavrti splošno znano številko in jim prebere, kar je sproti beležila o moji rešitvi iz vagona. Popolnoma na dlani je: zato, zato niso prižgali luči na hodniku.

Ko bi kdo vsaj po naključju, po čisto drugih opravkih, prišel mimo in pritisnil na stikalo. Še zastokal ne bi, naredil bi se do mrtvega neopazen, kar bi bilo edino mogoče ukreniti. Obležati brez glasu, negibno, ne vznemirjati pozornosti. Lahko bi kdo čisto po naključju šel skozi TUNEL in me našel med tračnicami. Na eni strani tunela je pojeenjajoč in naraščajoč ogenj, na drugi je tema kot iz vlažne kamnite stene. Obležati ubito, brez prigovora, čeprav bi bilo pod toplo svetlobo tako lepo, tako odrešujoče poklicati. Stvar namreč zame še zdaleč ni zgubljena, četudi so sedaj tu na HODNIKU končno, po tolikih letih, mogoče vendarle zvedeli, da sem se rešil iz vagona. Dokler sem še v tunelu in dokler je ob obeh odprtinah močna, neprestano se menjajoča straža, dokler ogenj tik pred eno izmed njiju polega in se dviguje, kakor pač stražar vrže desko ali poleno nanj, toliko časa je še popolnoma mogoče, da iz tunela sploh nikoli nisem prišel, da sem vojakom prej udaril v nos, mrlič od pare in saj razmazan po licu in razbitih rokah, kakor pa kje v somraku predora iz oči v oči, ki sko-

zenj, upam, ne hodijo prevečkrat, to je moje edino upanje, da ne hodijo in da se zadovoljujejo s straženjem obeh odprtin. Zadaj je stena teme iz vlažnih rezanih kamnov, z mahom zalizanih, da ne šklopotajo, ko diha skozi hrib (tako težko sope, da je gluhost še težja). Spredaj migeta ogenj.

Tudi Svig se je zanašal na molččnost Gho in zvestobo rdeče psice. Zraven pa si je želel prav narobe in ker ne bo nikoli, TO VEM ŠE TU, NA HODNIKU, nikoli dosegel, da bi Gho k njemu dvignila obraz, odkar jo zapeljuje rdeča psica s svojo pasjo nebogljenostjo pa še celo ne, se je odločil, da bo poskusil z ognjem. Ognja se živali bojijo, tudi Bogud in Baja. In še človek se ga včasih prestraši. Dan za dnem smo mu namigovali, naj poskusi z ognjem. Ne morem vendar tako izpoletja v poletje živeti kot žival?! Prestrašiti jo moram, to žival, v sebi in v Gho, da se bo končno obrnila k njemu, se ga oklenila kot žene mož in spregovorila z ustnicami in zaprla oči. Ko se ustnice zganejo in zavesijo oči, se še živali zazdi, da je pogled, ta jasni in nedogledni, naenkrat brezčuten za zunanji svet, ves blažen sam s seboj, naenkrat ves kot brizg, neprestani brizg, v hipu odrezan, za hip pršeče lebdeč v zraku, odsrebril in odzvenel in odpršel nazaj v dušo in si med pregibom ustnic, pomešan z dihom in besedo, našel pot k tistemu, ki ga čaka, ki se ga ne more napiti, ne more najesti, ne more nasveteliti. Še žival se takrat skloni do njega in ga lovi z ustnic in se ga hoče nadihati in nasrkati in ji ni več neznana slast poljuba. Svigu in Gho je ostala neznana.

Poglej, Svig, čeprav ne doumeš, kar te žene, rdečelaso psico, ki poležuje z Gho na pogradu. Nalagaj na ognjišče, silen kres kuri v koči. Žerjavico pripravljaj, da boš med plameni jasno videl psico, kako se, vsa do nepremičnosti ranjena na duši in vitkem telesu, čas za časom trzajoče prebujajo iz sanjskih blodenj in nekaj pije iz Ghojinega lica, ki ga ne moreš opazovati, ker je vedno obrnjeno k steni, ki ga samo slišiš, ki ti ga jemlje, ker je zate samo dih. Kako ji zdaj zdaj z jezikom, žarečim od vročice, potegne nekam čez oči in nos in usta, in kako ji Gho, pol prebujena, meče golo roko čez izpahnjena pleča in jo v drhtljivem, predanem snu spet umika, da ji jo nato, ko jo psica poljubi spet in spet drami, kar naprej ponuja in proži. Kuri, da boš videl in spoznal, kaj ti je z ognjem storiti. Zase in za Gho. Žival si bil s svojo skrivnostjo, tudi ti, ni le Gho s svojo navado žival, tako daleč te je poglala stran od nas, tvojega ljudstva. Kot žival si tri poletja sledil Gho na živalskih poteh in tistih trdo v zemljo zakopanih, razkoračenih in razritih postankih, ko si jo dosegal kot Bogud Bajo, da so tla zabobnela od vajinih zadrevenih poskokov. Zdaj postajaš iz živali zver. Sploh ne spiš več. Stražiš pograd, nalagaš na ogenj, glavo vrtiš tako, da samo mimogrede opaziš vsakič, ko psica povleče jezik po nečem, kar diha in se obrača stran od tebe. Čemiš na petah in se zabijaš v zdrevenel dremež ali pa plaho prestopaš sence okrog ognjišča. In ko svit skozi počti pricurlija v koč, ko s pograda odplavi Gho po jutranjih opravkih, toplo in megleno, se zavlečeš, steptan in razrit kot zemlja v tamarju, na njeno ležišče ob mrtvoudni psici.

Kmalu vama prinese skledo še mehurčkastega mleka.

Gode se ti s to svojo skrivnostjo kot nikomur. Znal si se zalesti vanjo. Že zapiraš oči. Svet in njegove šume pridremlješ vanje. Celo na psico se boš počasi in v svojem drevenečem brezdrlju navadil, če jima obema ne posvetiš z ognjem. Ni prijetnejšega kot v somraku za lesenimi stenami, okrog katerih poskakuje zgodnji dan, kolobari s soncem in z bolj ali manj oddaljenimi klici in besedami, ki je med njimi kot črno jagnje med belimi izgubljena nema Gho, sanjariti o ognju, o ognju ob rdečelasi mrtvoudni psici. Nekoč, v kdo ve katerem prihodnjem življenju bo mogoče tudi ona ženska. Imela bo zelo ravne in dolge bronaste lase in obraza ne bo obračala vstran, dajala se bo z nezavarovanim obličjem, ploskoma in leže na hrbtu, s široko odprtimi očmi.

To sanjati skozi plamene, to sanjati To bo mogoče storiti zdaj, sredi jutra, ko se je ogenj na ognjišču po težki noči, kolikeri že, polegel in je samo še jedra žerjavica pod puhastim pepelom, ta pa pekoča in lepljiva, da zaboli v srce, če pomisliš nanjo, ob krajih zelenkasta od strupa vročine. Storit premišljeno in po tolikih namigih, ki si z njimi ljudje ne pripovedujejo nič drugega, kakor da Svig opravlja tisto samo kot pes, kot Bogud z Bajo... Žival je mogoče odvaditi enkrat za vselej njene živalske razvade, nemo prigovarjamo Svigu. Če se Gho ne zna okleniti moškega vratu, če se mu samo ustopi in je njena misel, ki je obraz (misel ne more biti drugega kot nasmeh ust, iskra oči, dihanje tistega in samo tistega trenutka), tako daleč stran od Svigovih rok, od njegove misli, ki je njegov obraz, potem naj enkrat plača, da si bo zapomnila. Naj pade z obrazom v strnjeno žerjavico, da si bo zapomnila, da ni junica, ki se ustopi naskakujočemu biku, ampak ženska, ki ponudi tudi svoj obraz, ko se daje. Žival si zapomni samo bolečino in okoliščine, ki so jo spremljale. In se jih za zmeraj zapomni.

IN TUDI TI SI SI JIH ZAPOMNILA, ŽENSKA. To vem zdajle in tukaj, na tem bolniškem vozičku, v tem gluhem hodniku, v katerem si me zapustila, prav tako dobro, kot je vedel Svig na svojem pogradu ob rdečelasi mrtvoudni psici, ki je zmogla premikati samo še glavo, čeljusti in jezik in se je z vročim smrčkom, medtem ko jo je naveličano predevala na vse strani, nekajkrat dotaknila moje gole rame. Samo, zagotavljam, to, kar bom storil z Gho, moram storiti kot Svig. Star, prastar dolg poravnar na tem hodniku, ko me kolje blazna misel, da sem ti kaj takega lahko namenoma pripravil, da sem ti zavestno izkazal obraz. Tega tebi ne bi nikoli naredil. Jaz nisem več Svig, ki je bil zmožen poriniti Gho z obrazom v žerjavico, da bi jo odvadil živalskega nastavljanja telesa. Jaz preprosto ne vem, kaj čutim, in to je veliko huje kot sto mavčevih oklepov, četudi do grla, čeprav čez oči. Ne moreš svojega čistega obžalovanja tuje nesreče, recimo tvoje NESREČE, ŽENSKA, ne moreš svoje najbolj predane usmiljenosti zapreti v tako trden oklep sočutja, da se ne bi sredi njega brez tvoje volje, samo od sebe kot bruhanje, nenadoma razpočilo veselje, da se je končno zgodilo, nekaj

strašnega in velikega, česar si se zmeraj bal. Zdaj pa je naenkrat tu, slutnja je samo še nepreklicen, jasen dogodek, ki se je pripetil in je začel še tisti hip minevati v spominu, in še zmeraj živim, dogodek pa kolobari okrog mojega veselja. Živim, vriskam, da vrešči v tesnem oklepu sožalja, še zmeraj živim, čeprav se je zgodilo. In še vriskam sam v sebi: POPOLNOMA si je razrezala obraz, zdaj je ZAZNAMOVANA za vedno in TVOJA Ljubljana, 3. dec. — Na cesti II. reda proti Kočevju je v blagem ovinku nekaj po 4. uri zaneslo vozilo trgovskega zastopnika ljubljanske reg. štev. s ceste, tako da je z desnim sprednjim delom udarilo ob bližnje drevo. Sopotnica je dobila lažje poškodbe po obrazu. Vzrok nesreče poledica. Stoj, slišiš, nobenih odvečnih podatkov več. Odslej ne boš vedno vozil sam in prav je tako, saj na vozičku zanjo ne bi bilo prostora.

To si izpeljala nadvse bistro. Ker nočeš obme na voziček, ker je bilo odtlej, od tiste nesreče, takó da si svoji dotedanji brezbriznosti dodala še popolnoma neutemeljeno sovraštvo in očitane, da sem ti nalašč poškodoval obraz, si poprosila sestro, naj počaka tukaj nekje ob meni, da vidi, kaj se bo z menoj zgodilo. Predvsem pa, seveda, da sliši, koliko se jim bo v kaši, v katero sem padel, posrečilo spraviti iz mene. Pa ste se uračunali, vsi skupaj, ti, sestra in oni. Si mogoče opazila — nobenega podatka se kratko malo nisem spomnil. In dokler si ne izmisliš rešitve iz tunela, je tudi pobeg iz vagona zanje brez dejanske in pravne vrednosti. Z drugimi, zelo razločno izgovorjenimi besedami: dokler se tako rekoč še ne ve, ali se mi je posrečilo ostati živ ob koncu vojne ali ne, je brez smisla razpravljati o tem, kar se je dogajalo po njej, ni res? Pri čemer pa boš ti s svojo vaze zavarovano logiko in v svoji bolestnosti, to sem prepričan, vztrajala in vztrajala in naprej in naprej gnala svoje — češ, ali nisem (v svoji bolestni nezaupljivosti do ljudi, boš rekla) že vnaprej vedel, kaj se bo zgodilo. Ali nisem že tedaj, ko sem ti na kopališču, proti tisti popoldanski uri, ko se iz prvih senc ob stenah in po postani vodi zaudarjajočega hladu - - - (najprej si bom tvoje besede izrekel jasno in glasno do konca, potem pa me, prosim, pusti misliti na tisto pozno popoldne na Iliriji), torej: ali nisem že tedaj mislil, ali slutil, ali hotel, ali bil prepričan, kaj vem, da si zaznamovana? In upal, da boš zato ostala pri meni? To je konec koncev, ne vem, zakaj se mi naenkrat tako zdi, res vprašanje.

Marija je imela, kot vedno, najeto kabino, saj je bila študentka in vedno že od zgodnjega dopoldneva, ko je kabine pri blagajni še bilo mogoče najeti, na kopališču. Jaz sem tiste hudičeve jeklene dni vsak dan tekal najprej ob dveh iz službe — se spomniš starih Javnih skladišč ob Dunajski cesti, ja, na sedanji Titovi, prav tam, tam sem takrat delal. Po dvorišču, tako dolgo je bilo, sem se od skladišča do skladišča vozil kar s starim diamantom, ki je imel debelo podloženo sprednjo zračnico in je tolkel po blede razžarjenem pesku ali pa se, prislonec ob kako steno, kamor je bil vsak hip znova pahnjen, poskušal spet razleteti. Bila pa je na koncu te pristajalne steze mojih najjasnejših in najbolj žarkih dnevnih mor še konjušnica

v delni opustitvi. Delni zato, ker je v njej kot veliki napihnjem embrio poležaval bolan prevozniki konj. Bolan ali samo neraben, nikoli nisem zvedel. Čez široko mizo hrbta se mu je včasih cvileče zapodila podgana in najbrž je od tega najbolj trpel. Tine, skladiščnik, ki je zaradi cerkvene poroke pred kratkim letel iz partije (v cerkveno poroko ga je, se je šepetalo, spravila čedna hišica, zdaj dokončno in veljavno priženjena, medtem ko so ga v partijo vpisali med služenjem vojske, kar je zdaj sem in tja glasno poudaril in pristavil, da drugače ne bi bilo za prestajati), ta Tine torej si je v okviru delovnega dne seveda, redno takole ob kakih enih, odmakal zagatnost v ustih z raznovrstno pijačo, pridobljeno po skladiščniški liniji v sosednji kleti (to je bila linija vzajemne pomoči skladiščnikov, razumljivo). Zvabil me je s seboj skoraj redno samo zato, ker da sva imela nekaj skupnega, ker nama je po njegovem neomajnem prepričanju idejnopolitična polomija prišla ravno prav: meni, da mi ni bilo treba več na univerzo, njemu, da se je bogato priženil. To primerjavo mi je enkrat ali dvakrat na kratko in zelo površno razložil, pozneje pa o tem sploh nisva več govorila. Nacejali smo se domala molče in vestno, kakor da jemljemo vse skupaj strogo po skladiščniško, po meri in teži in seveda po zasluženju. Bilo nas je vedno za precejšnjo družino, z različnih trgovskih vej.

V rebulo namočeno žemljo sem potem nesel nerabljenemu konju v konjušnico, z levo roko na krmilu diamanta. Vedno sem se ob koncu pitja spomnil nanj in na Marijo. Poznal me je že po koraku in je zahrzal predse, šele nato je uvil svoj debeli vrat (sploh ni hujšal, čeprav je bil neraben) proti moji roki. Bila je levica, ker sem žemljo medtem predejal, da bi ne bil nespreten pod njegovimi širokimi šobami. Jaz sem levičar, veste — in potem sta mi obe dišali po vinu, on pa se je vedno poskušal postaviti na noge, kar sem mu nežno zabranil. Nasploh zmeraj, in po takem obisku še bolj, me je trapilo, da bi čimprej spet videl Marijo, zato mu skorajda nisem utegnil reči prijazno besedico, kar sem si poočital na poti do menze, da bi bil žalosten in bi mi ne bilo treba čakati na prikuho. Jedel sem s steklenimi zobmi, to je bilo od tistega alkohola, in prav tako hlastno in stekleno sem se premikal po ulici. Svet sem prepuščal in precejal skozi svoje lastno steklo. Verjetno takrat zato sploh nisem imel sence. Imel sem se — ne prijetno ne hudo, a zaradi stekla nekam negotovo. Marija pa najveselejša punca, kar sem jih kdaj srečal!

Z njo bi bilo vse odprto in ravno, življenje bi se kadilo za nama. Imela me je rada, kolikor je bilo gostih zob v njenem nasmehu. Od še nepreznjene pijače sem to čutil v obliki vzhicenege prepiha. Gibkost, narezljana s pravo breztežnostjo. Od hipa do hipa me je zaneslo proti kaki izložbi. Prav nič ne bi bil presenečen, če bi se mi zasmejala iz tol-muna rezko dišečega drogerijskega lokala. Narobe, začudilo me je včasih, da obraz med oglatimi kamni kolonjskih vod, na priliko ni bil Marijin. Od vsepovsod sem ga neprestano pričakoval. Vznemirljivo zdrzovanje me je nosilo mimo ljudi. Stekel bi nazaj, do vogla, in se prepričal, če dekle na oni

strani ceste, obris iz gneče, res ni bila Marija. Res, kar stekel bi nazaj. Nerodno obnašanje, skrajnje nerodno. Vprašujoči pogledi mimoidočih, nelagodnost kakor zaradi prekratkih hlač ali zadnji hip zadržanega pozdrava, po pomoti, seveda skorajda izrečenega, ko so mi oči nasproti prihajajočega že pričakale in se mu razločno odprle, beseda pa še ni stopila čez prag ust. Še dobro, človeka sploh ne poznam, lahko bi bil kak Marijin znanec, sorodnik, brat morebiti. Po opisu sodeč, bi utegnil biti. Ne bi bilo prav, če je, pa mu nisem na noben način dal vedeti, da je Marija sedaj z menoj.

Veliko jih je vedno zbranih okrog nje, zaradi njene številne družine in družabnosti. Vsakemu zase iz te množice je moram nekaj vzeti in temu zbiranju, temu prisvajanju ni ne konca ne kraja, celo vsak dan ga je več, kolikor bolj se pozna in se zbližujeva. To se mora enkrat končati in v tem hudičevem jeklenem dnevu se sploh razločno ne vidiva, drug pred drugim med drugimi. V kabini me je naravnost podrlo na tla neznanško število fantovskih hlač, majic in grmada čevljev. Razumljivo, takih, kot sem jaz, je bilo še veliko in vsak je poklical Marijo skozi mrežo pri vhodu. In ker je Marija vedno sedela zelo blizu mreže, je vsakič, bogve kolikokrat tistega dne, odvezala trak za vratom, podržala z notranjo stranjo leve roke levo košarico nedrčka, spustila s traku ključek od kabine in stekla k mreži, še vedno z na pol privezanim trakom. Trak ji je nagajal med potjo, nekaj belih meridianov, ki na tem delu poloble že začno nabrekati, opaznih samo zato, ker so sicer pokriti, se je skoraj dotaknilo mreže. Mreža je povečala njen nasmeh in droben pozdravni vzklík zob od obzorja do obzorja. Trak je spet z živo najlonsko ostrino zvezal Marijin tilnik s težo prsi. Dotikal se je skoraj samo ključnic, kar govori o že malo pretirano poudarjenem labodjem vratu in izraziti teži prsi.

V kabini je bil polmrak, sparjen, in čez žensko krilo na kljukici v vratih, Marijino krilo, je nekdo zaradi drugih preobteženih obešalnikov navesil dolge platnene hlače. Če se bo Marija odpravila domov pred njim, jih bo morala prestaviti. Morda si bo ravno odvezovala trak za vratom, ko se bo spomnila, da jih je treba prevesiti. Morda se bo to zgodilo hip prej ali hip pozneje, pri tem ali onem gibu rok čez vroče, šelesteče platno razgrete kože. Vsekakor pa gotovo pred tem, ko bi bila pred to ohlapno, cunjasto visečo, pa kako nesramno napadalno vsiljivostjo hlač (čisto razločno, gotovo vsega natanko zavedajočih se platnenih hlač) zavarovana s perilom. Te hlače so tukaj in nekje na tleh bodo noge, ki bodo pogledale skozi nje, poiskale ustrezne čevlje in te bodo odločno stopile tja, kamor so neogibno namenjene. Tudi njegova majica je oddala nekaj svojega vonja Marijini obleki in sprejela nekaj njenega.

Vonja sta se srečala kdaj že, nepopravljivo kdaj že v mraku in vlažni tišini kabine. Jaz sem medtem izpareval alkohol iz kleti v Javnih skladiščih in ga mešal v menzi z vonjem prikuhe, ki si je osebno sicer nisem pustil prinesiti, so pa brodili po njej jedci ob sosednjih mizah. Ne morem med njuna vonja, čisto brez moči sem spričo njiju in tlesk vrat

za hrbtom, ko se mi je koža v nagnusni vročici prijemala vsakega koščka obleke, mi je v kabini skoraj nepredušno zaprl tudi grlo. Nisem več dihal Marije in nikoli na svetu se ne bi lotil ugotavljanja, če so bile tiste hlače, ki so se dotikale Marijinega oblačila, tudi v resnici njegove. Kvartal je z njo in še dvema na ležalni deski, ko sem pristopil, saj sem ji moral vrniti ključ, in mogoče se je s stopalom noge kdaj, ko je pobiral karte s tal in se moral skloniti ter jo stegniti, dotaknil Marijinih meč.

Piščali Marijinih nog so se poleti, brž ko se je je prišlo prvo sonce, začele svetiti, če si prav obračal glavo. Iz vmesnih zornih kotov pa je ta lesk potemneval, kot bi z dlanjo potegnil prek žameta. Nekaj dni za prikaznijo tega čudeža najinega prvega in zadnjega poletja ji je začela s suhim brezkovim vonjem šuštetiti tudi koža od kolen navzgor in predvsem na notranji strani. Skominanje tega dražljaja je v meni vzdigovalo goltniške tresljaje in požiral sem čisto srečo občudovanja namesto sline. Govorilo se je, da je vohljač, in kadar se je sklonil za kartami, se mu je pod kožo od pazduhe do boka kačasto zbudila mršava kita in se pred menoj zmeraj nemudoma spet potuhnila. Kakor da bi me hotela opomniti, kako veliko bolj je zagorel od mene, ki sem medtem, ko je on posedal na soncu, v skladišču, z naročili kupcev v glavi, podobni kiti napenjal nad zaboji in drugo embalažo. Imelo me je, da bi ju trdo oprl obenj. Leseno kot sprožena deska bi ga udaril čez pleča, drugega ne bi bil zmožen. Telo se lahko s telesom gibko spopri-me, športno in enakovredno, če duša v užaljenosti in zavrženosti ne otrdi in se ne povogáli kot deska. V meni je takrat bila taka široka, neupogljiva, surova deska. Ne bi mogel prisesti, ker se zaradi te deske v sebi preprosto nisem mogel skloniti. In izdihaval sem, sopol zadrževano, po polžje zvite lesene ostružke.

Spustil sem se na roke v voglu pri skakalnem stolpu in obležal na hlipajočem trebuhu. Mišičasti polodrasli fantje so se lovili »čez kot«, me preskakovali in škropili z brizgi iz bazena, ko so se vse gluho popoldne metali na glavo v vodo. Topot njihovih stopal in pršec njihovih neizmišljenih veselih krikov sta me delala togotnega. In bilo je prijetno. ALI RES nisem vedel ŽE TEDAJ, ko sem se ritenski kot žival iz brloga izkopal iz prvih senc ob steni in hladu postane zaudarjajoče vode in te našel na strehi, samo in čisto drobno, da boš zaznamovana? Ali pa sem si tega samo nezavedno želel?

Marijo sem bil ravnokar že izgubil, brez besede. Pravzaprav je nisem izgubil, ker je bila že od vsega začetka nedosegljiva. Čez njeno obleko in perilo so v kabini mogoče še zmeraj visele platnene moške hlače, lahko da so bile od kateregakoli, vseeno. Od vohljača, ki mogoče nalašč zato ni dobil nobenega drugega dela, da je lahko vestno postopal, so bile mogoče še najmanj. Prepričan sem, da je nikoli ni videl jokati zaradi mene, čeprav je jokala. Dolgo, vem, čeprav ne silovito, temveč po malem. Do danes po malem midva obadva... vedela je, da prav takim, kot je bil on, tega zaradi mene ne sme pokazati. Ne bodo me stisnili v kot, z Marijo še najmanj ne, sem se zaklinjal in položil sem ti

glavo v pas in nisem videl svetlo rjavega kofeta-stega madeža na levem hlebčku tik pod križem. Nisi se prevalila na trebuh in nisem še mogel vedeti, da si morala imeti kdaj kako dobro staro mater s tresočimi se, nepazljivimi rokami, ki te je polila čez otroško ritko za zmeraj. Tega ti jaz gotovo nisem mogel narediti, to ti je ostalo od najnežnejših otroških let. In ničesar slabega ti nikoli ne bi mogel storiti.

Ostal sem ti v zalivu pasu, skoraj pravokotno nate, skoraj do mraka. Vprašala si, in to je bilo vse, kar si izustila, če se smeš še naprej počutiti kot pravo odraslo dekle, in jaz sem ti navdušeno pritrdil, skoraj tolažil sem te, da to si in da to ostaneš. Ves sem bil v oblakih, tako prazno mi je bilo brez Marije. Njene napake so se mi prikazovale v popolni temi tebe, ki si ji vedno bila pravo nasprotje, kot sinje lučice z drugega brega. Začel sem jim odsvitati, saj so me neprestano spominjale nanjo. In medtem, ko sem te privajal ljubiti, sem si jo s tvojo veliko pomočjo sestavil iz samih napak, zame poprej nedoseženih in zdaj nedosegljivih. Zaradi tistih lučic sem naenkrat zapazil, da si sinjeka in tega naenkrat ne bi mogel več pogrešati, saj kako bi potem še mogel sestavljati Marijo iz samih napak, samih drobnih sinjih lučic. Kako sem se oklenil, recimo, tvoje neverjetne, vsesplošne zoženosti — seskov enoletne, pregnane in vitke lovske psice, mogoče rdečelase, mogoče tudi rdečelase, drobnih in štrlečih v neredu nekam na stran, pod pazduhe, po več vrst seskov, gotovo zaradi izjemno dolgega pasu, seskov skoraj dol do višine bokov, tudi deških, tudi pikčastih kot pri ameriškanski postrvi, tvoje maloštevilne in puščobne skupinice znancev, ki so naju na kopališču kdaj pa kdaj obsedli kot popoldanske sence urejenega okrasnega grmičja in šušljali samo po tihem in samo s pristriženimi gibi, tvoje sinjeoke nerazgibanosti, ki pa še zdaleč ni bila lena, tvoje svetle brezmisli, ki ni bila topost, tvojega jeklenega hladu, ki me je vroče rezal in silil v obup, tega, da si vse po mravljinčje jedko odklanjala, tudi mene — pa si nisem odpuščal nič manj kot mati, ki je po nesreči povrgla pravo celoidno punčko, nikoli toplo, vso do potankosti izmerjeno in skladno, sinjegledo in po otroško zalito in klobasasto po rokicah in nogicah.

Sivo jeklo tistih dni se mi je tako stanjšalo in zaostriilo, da je postalo sinje prosojno in od neprestanega trenja celo toplo. Hladna domačnost v poletnem, vroče preležanem somraku pod prhutom drevoreda naju je vodila za roko v vijugah mimo debel. Vsako noč sva jih s svojo cikcakasto, nemo in nebrizno stezo obšla na kilometre in kilometre. Tako je rasel in se razširjal prt praznine, hladno, trpežno, varno platno. Belo, da je odzrcaljal lunu. Vse drugo sem si izmišljeval in si izmišljam še sedaj. Ne enega stavka, ki bi ga skupaj vtakala v to platno, morda vsaj kot kičasti narodni ornament, se ne morem spomniti. Potem si čez nekaj dni pridno odšla z mamico in očkom, bratci in sestricami v počitniški dom na morje. Jaz sem se še naprej vzdrževal Marije in se dokončno prepričal, da te ljubim. Izginila si nenadoma z zadnjimi preperelimi kresnicami in ko si se jeseni vrnila, si bila vleknjena v križu.

Celo ženska si, s tem vleknjenim križem, postala brez mene, nekje na počitnicah. In celo, če bi mi zatrjevala, ne bi nikoli mogel verjeti, da ti je k temu vleknjenemu križu, k tej novi, izzivalni drži dveh celuloidnih hribčkov, kdo pomagal. S toliko varnostjo sem se obdal ob tvoji veliki pomoči, ki je bila hlad in nepristopnost. Obvarovala si me celo občutka pričujočnosti vohljačev, ki se ga prej toliko let nisem mogel znebiti. Nisem jih več zaznaval. Še tistega ob Mariji sem kar nekako pozabil. Pravo sveto blaženost je pozvanjalo okrog mene tvoje zvončasto krilo in začel sem spet moliti take alabastrne, brezspolne angele, ki se zmeraj zarede po apokalipsi iz konjskih odpadkov in jeklenih opilkov.

Kje pa, da bi ji kdo pomagal k ženskosti! Samo enkrat, mogoče samo enkrat, je zvečer poslonela ob ograji na terasi nad morjem. Imela je seveda zvončasto krilo, čez spodnja krila iz posušenih umetnih čipk, in oprijeto belo bluzo. Iz nje je poganjajl šopek bele glave. Sonce je šlo v morje in v laktih, nelagodno naslonjenih na železno ograjo, ji je brneče drevnela utrujenost kot kitara. Gledala je sonce in podrhtevala brnenju. Zbolelo jo je v pasu. Uleknila se je pred bolečino, taka spreleti kdaj jalove srne na večerni paši, in morala se je prestopiti. Ustopila se je na šire, bolj napeto, zategnjenih kolen. Gledala so izpod zvončastega krila, ki je bilo pod spodnjim krilom iz posušenih umetnik čipk, o njem mi je pisala, češ da je šel nekdo, uslužen družinski znanec, od tam doli enkrat v Trst, pa ji ga je prinesel, in da mu je pritislila poljubček (saj nisi hud, kajne da nisi) od veselja in hvaležnosti, predvsem pa zaradi takega razkošnega spodnjega krila, ki si ga je že dolgo želela, pa o tem z menoj doslej, ko si še nisva bila tako blizu kot zdaj, ni mogla nikoli govoriti, samo premišljevala da je, premišljevala, in tako mislim, še posebno, ko je bilo tu nekaj dolgočasnih deževnih dni, vedno nate in na to, da si mi ob slovesu izsilil poljub tiste vrste, ti že veš, kakšne. Najprej je leglo nanjo komaj z rahlim dotikom, potem se je naslonilo z vso težo in jo skoraj zvilo v pasu. Prav do konca nog in do prstov v rokah so od tam nekje, od sredine, ki si je ni nikoli imenovala ne naglas ne v mislih, pridrobencljali potoki mravljincev in zajokala je tenko in na kratko, tako zajokajo mutaste celuloidne punčke, samo da pri čisto drugem gibu in legi, kar pa ni več bistveno. Sunkovito drži je še sama proti svoji volji, gotovo, nekajkrat ponovila, na terasi ni bilo nikogar, in vsakič je čisto pravilno na kratko in tenko zavekala.

Ta tvoja nenadna sprememba, vidiš, ko si prišla s počitnic, je bila v končni posledici porazna. Zmedla me je najprej, ker me je navdala s praznim upanjem. Praznim — celuloidne punčke so kljub vsej zalitosti teleščka in celo kljub vleknjenemu izzivalnemu pasu popolnoma votle. In prav je tako — kaj bi le storil, ko moje upanje ne bi bilo prazno, ko bi postala, recimo, vsa odprta in ženska kot Marija. Konec bi bilo mojega miru, konec. Še bolj konec kot zdaj, ker vem, da nisi drugega kot celuloidna punčka. V Gho je skozi rezo rožnato

priprto in kakor okopano v surovem mleku, skoraj slišno kot skozi reže zapaha vdiral beli dan sveže in rosne planjave. Prišlo je, kot zdaj že nekajkrat, samo od sebe, z resničnim jekom iz ust in tem svetlobnim pišem in naslonila se je težko na kamnito ognjišče, nad vroč potuhnjen pepel. Rdečelas psica se je hotela premakniti, za Svigom. Svigu se je mudilo za Gho. Navadil se je, biti na taki nemočni preži noč in dan. Navadiš se, končno, da si samo poklican, sramotno, prav nič drugega. Tega ti vsa ta leta sploh nisi opazila, ker preprosto ni bilo v tebi, da bi čutila, da je lahko tudi drugače. Da sem tudi jaz, ki bi rad poklical, z ustnicami na mahu pod ušesom, z roko, namočeno v naročje, že nič več čisto mirno in negibno. Priskočil je, kot velik rdečelas pes in to je bilo krivo, vidiš, ta njegova spočita, razdražena teža in ta njegov pasji skok s pograda, da je Gho klecnila v napetih rokah in z licem razrila pepel do žerjavice, hladno-jekleno razbeljene. Nalepila se je nanjo, čeprav so ji roke od krčevitega iskanja opore po steni ognjišča skoraj zatulile. Pes, prekleti Svig, pa ni hotel prenehati in je še in še ponavljal na njej svojo težo.

PES, SIKAS vame, prav, lahko mi rečeš tudi pes, ampak to je zmogel storiti samo on, tako oddaljen v času in tako težak. Poklical bom sestro, hočem pogovor s katerimkoli ambulantnim zdravnikom. Če katera, potem mora ob tej nočni uri delati nezgodna klinika. In ravno zdravnika s te klinike, ta je najbolj primerna, bom potisnil ob zid, prisilil ga bom, da ti dopove, da je nemogoče namenoma tako udariti z avtom ob deblo, da bo ravno od ogledalca in od ničesar drugega razrezan ženski obraz ob vozniku, ravno ženski, in nič drugega na njej, da lahko ostane še naprej uporabna in njegova, samo njegova. Prisiliti kakega mladega zdravnika možu na vozičku, možu s tako težo mavca na telesu in v taki stiski, ne more biti težko. Mile, hvala ti za roko, ki si mi jo osvobodil lepila. To je bila zmeraj nenavadno vzdržljiva roka, leva, nikoli tako gibka, kot je pri vas desničarjih desnica, nerazposajena, a prav zato močnejša. Imel sem od nekdanje dve nerazposajeni roki in levico nepri-merno vzdržljivejšo. Ko si me dotekel, ko si mi padel tako rekoč na pete, ko si bil nenadoma golorok kot najljubši brat, ki ga bo treba ubiti, ob meni, saj si zato odvrnil puško, da bi me lahko dotekel, sem jaz še zmeraj lahko držal brzostrelko v levici. Res, zmeraj sva bila enako vzdržljiva in če si me hotel doseči, si moral postati lažji od mene, pa si zato noro pogumno in poln vsakršne vere odvrnil puško. Bila sva na trebuhu, drug za drugim, dve do smrti izmučeni vojaški ribi, in ti si kot krumpah kljuval od nemočne togote v snežena tla, zdaj ko si me dotekel: spusti orožje ali streljaj, svinja bela. JAZ PA TI REČEM, tule, s tega mesta, kjer me mogoče poslušajo, naj me, vseeno mi je: stoj, Mile, niti besedice več, to je bila najina stvar, to sva uredila sama, na svojo roko, to sva pretrpela in prestala samo za naju na tem svetu, bil je čisto majhen ta svet, svet za dva, drug za drugim ležeča fanta, na smrt utrujena, brez pogleda, kaj vidi mravlja z zemlje, kaj le vidi? Kljuj od nemočne togote v tla, le kljuj, odbij si glavo z vratu, samo ne načenjaj znova in ne za te svinje okrog in okrog.

Moram se obrniti in odpati z levico kolo na vozičku, vzeti moram samo kratek zalet IN ZDRAVNIKA z vso težo pritisniti ob zid, enkrat, dvakrat, hočeš še, na, hočeš še, razloži ji po zdravniško, da je z avtom nemogoče namerno razrezati ženski ob sebi samo obraz, in kaj ni namerno, če te je strah in sram, te vprašam? Kaj ni namerno, če nočeš migniti nikoli več za nikogar niti s to nespretno in nemočno desnico, levica pa je ravno zato tako vzdržljiva, ker je dobila moč prave roke in ohranila počasnost neprave. Ves sem postal ena sama namera. Priznam, od takrat, ko sem se srečno izplazil iz tunela. In univerzo sem namerno zapustil in namerno sem se zaposlil v Javnih skladiščih in namerno sem ji zgoraj na terasi kopališča položil glavo v pas, čeprav sem se s kotičkom pogleda videl skozi železno ograjo in mimo pločevinastega žleba, da je Marija spodaj, blizu mreže, obsedela sama. Tudi vohljač se je moral posloviti, medtem ko sem mižal, ko sem namerno mižal do sence, ki se je od strani začela bližati žlebu. Marijina obleka je obvisela sama v kabini, kupi čevljev so izginili in platnenih hlač niti ni mogla preklinjati, ker ni nikoli zvedela, kako sem jim dopustil, da so mi jo kradle. Po senci, zmeraj daljši, sem potakal oči v žleb za ograjo. Tako se niso mogle izdati, da dobro vidijo tudi navzdol, na skoraj izpraznjene deske, potakal sem jih pametno in premišljeno po senci. In samo enkrat mi je zastalo srce, ko je nenadoma, v tem ko sem trenil z očmi, ni bilo več na tistem mestu. Pa je čez hip spet bila tam. Traku ni več spenjala okrog vrata in ključek je položila na leseno zgnavje predse. Ponj je očitno stekla pravkar k mreži, nekdo od zadnjih jo je bil poklical. V kabini sta ostali njena in moja obleka. Utrujen hlad je lezel vanjo skozi špranje in med čedalje redkejšim škropotom tušev.

REKEL SEM TI, ŽENSKA, da pojdi k njej po ključ in prenesi mojo obleko v svojo kabino. Potem sem se prevrgel na trebuh in ostal sam.

Če hočeš do Marijine kabine, moraš po tem hodniku. Že od takrat te čakam na njem. S težo vozička lahko ubijem ali pa vsaj hudo poškodujem mladega zdravnika. Zaleta je malo, zato pa je odboj od gumijasto prevlečene stene tako silovit, da sem z zadnjim delom takoj spet v nasprotni steni in samo majhen, dodaten vrtljaj kolesa moč novega skoka še poveča in kar naprej tako in kar naprej. Ti topi udarci ob steno bodo mogoče le koga privabili sem. Najprej mladega zdravnika iz neugodne ambulante. Potem boš prišla ravnino še ti, ker drugod v Marijino kabino ne moreš. Čisto vseeno je, če do nje ne boš prišla. Nimam več svoje obleke in s tega hodnika tako in tako ne morem. Odšla si ponjo, na prvo besedo, čeprav si vedela in vsako popoldne s strehe, od tistega žleba sem videla, da se imava rada, priznaj, da si šla na prvo besedo. Mladi zdravnik ti bo seveda še ves poln izpitne zgovornosti tvezil kaj vem kaj o plastičnih operacijah in če me bo sploh slišal, kaj sem ga vprašal in po čem sem ga zaprosil, bo pripomnil, da pustijo tudi operacijsko najbolj uspele transplantacije zdrave kože na mesto poškodovane v duševnosti nekdanjega pacienta občutke, ki se oglašajo podobno kot zrasline pred spremembo vremena.

Zdi se, bo razlagal na dolgo in široko, namreč takemu rekonvalescentu, veste, na primer, da mu stara, zgrbančena in svetlikajoče se zarasla koža, ki je po operaciji dejansko ni več, ker jo skoraj neopazno nadomešča nova, zardeva ob najbežnejšem pogledu sogovornika ali mimoidočega ali celo koga, ki si ga priklje samo v misel. Občutek čez čas tako naraste, da se takemu nekdanjemu pacientu zazdi, kakor da mu bodo od navala sramežljivih krvnih pljuskov popokale spodaj pod novo kožo gole, nabrekle žilice. Kri seveda ne bo imela kam odtekati, kako tudi, če pa je čez scefreno in skupaj zvlečeno staro rano že nepremočljiva trpežna nova. Prestopila bo, kot bi se lahko reklo, bregove žil in žilic, med staro in novo kožo bo napeto brnela kot natočena v meh, z zobotrebcom, navadnim zobotrebcom, vam jo lahko, gospod, kdo z neopaznim, komaj zaznavnim vbodljajem vso spusti iz telesa.

Tak pazite se, za božjo voljo, kri je vendar kri in vi ste vendar ves napet od notranjega pritiska, z zobotrebcom vam lahko, vam rečem, v vsaki najbolj navadni samopostrežni restavraciji, kdo vzame življenje.

In koliko let, če smem vprašati, zaradi anamneze, zagotavljam, samo zaradi anamneze, nisem ti isti vohljač, ki je sedel zraven Marije, tistemu ni bilo treba doštudirati, koliko let torej, povejte popolnoma po resnici, že takole notranje zardevate? Gospa, njegova žena, kajne? če smem vprašati, vaš mož je že leta in leta v nenehni življenjski nevarnosti. Še dobro, da ima tako trden mavčast oklep na telesu. Če se da in kolikor se da, svetujem — stran z zobotrebci in podobnimi nenevarnimi drobnimi ošiljenimi stvarmi iz njegove bližine. In kar je najbolj zoprno, z nobenim posegom, razen z milimi pomirjevalnimi medikamenti zoper sramežljivost zardevanje, tega stanja ni mogoče odpraviti.

Glej si ga no, devičnika sramežljivega, v kak obup spravlja svojo skrbno in prestrašeno ženičko. Kakšen falotek, kaj, gospa, krc krc po nosku — kukuc iz gipska. Kaj bi se le tjavdan in naprej in naprej sramoval in spravljal v zagato sebe in svoje bližnje. Poglej, recimo, kolikim, ki so iz polpretekle zgodovine, da se tako omledno izrazim, da se ne boš preveč prestrašil, kujonček, prinesli takole milo rečeno krvave rokice in celo nogice do gležnjev in čez, niti transplantacije ni bilo treba narediti, da o tem da bi se rdečili pod trpežno in lično novo kožno prevleko, sploh ne govorim, sploh ne govorim. Gospa, kar strogo z njim, kar neusmiljeno, takim to najbolj pomaga. In če morete, če se vam ne zdi odveč, si kdaj recimo ob kakem prazniku ali kaki drugi slovesni urici, malce razrežite, recimo, lice ali vsaj nadlakt. To jih silno razveseli in za nekaj časa jim sploh ne pride več na misel, scrkljančkom, da bi kar naprej in naprej zardevali.

Svig je takoj po tem, ko se je v koči, med kožuhovino in steljo po netopirsko spretno obletel in ubil Ghoin krik, pravzaprav je bil zaradi svoje prhutavosti, ki ni in ni hotela ponehati, že skoraj zateglo tuljenje, stopil pred vhod svojega bivališča in vse skupaj pojasnil — in zakaj bi mu ne verjeli. Zakaj bi mu ne verjeli? Njegova starost res ni bila dosti večja od let tega vsevednega stažista, te zo-

prnosti, je pa davna, da se ne da primerjati z njo. Kar posili se mi v spomin in to ni čisto neprijetno, ker ostaja v njem tudi potem, ko gotovo mislim že na čisto tretjo stvar in me prav to prijetno hladi. Legel je tako, da se najini telesi ne pokrivata čisto natanko, zato sploh vem, da je legel, čutim ga kak centimeter, mogoče malo manj, čezse, preprosto čez kožo. Pa ne kot oklep, ni govor o kakem mavcu, DA SI NE BOŠ MISLILA kaj takega, temveč kot pravo toplo telo, kak centimeter ali za spoznanje manj čezme. Leži na hrbtu na pomuljeni travi in izsušenih kravjelih pred vhodom v svoje bivališče, z rokama pod glavo, z glavo pod nebom, in se ne zmeni za obroč ljudi, ki se čedalje gosteje prestopa okrog njega.

Gho bo dobila otroka, reče zbranim in ima zaradi sončne bleščave, pod katero je nenadoma padel, pa tudi zaradi dreveneče lenobnosti, ki si jo je bil tako brezobzirno in po pasje odsuval nad Gho, samozavestno priprte veke. Bogud jo je v prvi jezi, ker jo je za zmeraj izgubil, porinil z licem v žerjavico. Leži na pogradu (in ne pove zbranim, da je ob njej zleknjena rdečelasa mrtvoudna psica).

No, pripovedujte mi, jih spodbuja počasi, drug za drugim, kakšna je bila videti v obraz prej. Po bolnišnicah, to vam je zdaj menda jasno, se ni potikala zato, da bi si dala popraviti tiste zrasline, temveč preprosto zato, ker sva hotela dobiti otroka. Tisto je bila le pretveza ali, pravzaprav, posledica vseh nesporazumov, ki take težave spremljajo. Odslej bova spet z vami vsemi, zaradi otroka, ki ne more ostati brez človeške družbe. Če imate čas in počakate kakšno uro ali dve, bo že pridrobenc ljul iz koč, dam svojo moško besedo. Lahko si ga kdo izmed vas izbere in posvoji. Gho ni nobena mati in nikoli ne bo. Ta otrok bo moral biti od vsega svojega začetka popolnoma samostojen, tako rekoč majhno odraslo bitje. Gho se zanj sploh ne zmeni, že sedaj ne. Ima seveda hude bolečine in druge skrbi (o mrtvoudni rdečelasi psici nam ne zine nobene besede, nobene besede). KDOR bi se ji poskušal približati, ga ubijem, čeprav sem brez obleke, na tem hodniku, na vozičku. Samo mimo mene ji lahko odhiti na pomoč stažist, ki je še mlad in neumen in ne ve, da se tam ne da nič pomagati. Stisnem ga ob steno, priščipnem ga z vozičkom, držim ga četudi vso noč, malo sem in tja popustim, da se lahko naprej pogovarjava.

Dobi spet nekaj sape v prsi in že začne znova tvesti kot dež svoje medicinske marnje. To lahko ponavljam z njim po mili volji. Klinika je kot izumrla, odkar si se mi izmuznila, odšla k Mariji in ji ukazala, naj ti da iz kabine mojo obleko. Ležal sem na terasi kopališča in te še naprej čakal. Ko sem se obrnil, Marije ni bilo več spodaj na deskah, in tudi prišla ni več. Mogoče joka v prazni kabini kje na koncu tega hodnika, jaz pa odslej ne morem več k njej. Pustila si me tu na vozičku. Brez obleke sem brez moči. Potrebujem navadno civilno obleko, še najbolje, če malo obnošeno, da ne bo vzbujala pozornosti. Kaj mi tudi pomaga, če pridem lahko neopažen iz tunela, ko pa je zunaj kar naprej, dan za dnem svetlo in me bo prijavil že vsak otrok, če trčim obenj.

Ta svetloba dan za dnem je nekaj najbolj nenaravnega, kar sem kdaj doživel. Popačen prvi krajec z one strani tunela se sveti zdaj, ko sem se priplazil do krivine, po odtočnem jarku, po njeni notranji strani, kajpak, enako svetlo kot prej skoraj polna luna vhoda na drugi strani. Premikam se naprej, proti temu prvemu krajcu, zavoje predora je komaj opazen, ne smem šklopotati po tej plesnivi vodi, to se sliši, in že se debeli v polno luno, srebrno kot satan, ona na oni strani vhoda, pa se ukrivlja v zadnji krajec. In to pri belem dnevu in kar naprej in kar naprej sem in tja. In kako previdno, da se čofot ja ne bi preveč pršil na to ali ono stran, v ušesa stražarja.

Na tej ali oni strani so gotovo čisto različni stražarji. In v kopita šarcev so vžgane čisto različne številke. Čofot pa ostaja isti, zame popolnoma isti, dokler ga na tej ali oni strani ne bo kdo ujel razločno v uho. Takrat bo na tisti strani nenkrat narasel v prave poskoke trdih in nepazljivih podplatov po tej postani mahovinasti vodi. Nalašč bodo kar se da nepazljivi in hrupni, čez pragove pa si ne bodo upali žvenketaje se opotekati. Pa bi se lahko, čisto brez skrbi bi se lahko na vso moč naglo približevali tudi povrhu nasipa. Neoborožen sem in kar stiskam v roki, je samo odbit vrat steklenice. Tega sem našel v jarku in je oster in šiljast. Steklo je najbrž zelenkasto. Če se po njem, po takem steklu, pocedi kri, postane mahoma rdečerjava, nič več ni gosto rdeča. Tunel je kratek, iz enega samega zavoja, ne smem predaleč ne sem ne tja. In čofot ne sme narasti na nobeni strani. Na eni strani naraste, v poskoke in pljuske goničev, na drugi pa čisto zamre. In ko se žival, to sem jaz, korak za korakom umika in umika vanj, v tisti molk, se ta navsezadnje utrga v en sam dobro namerjen rafal. To mi je seveda popolnoma jasno. Ne preostane drugega, kot da se potuhnem ravno na okljuku, tu, kjer mi svetita prvi in zadnji krajec ves dan in kar naprej, da kaj takega še svoj živ dan nisem videl.

In tudi take lune ne. Ko je polna, je kot narobe obrnjen vojaški kotel, ko pa je prvi ali zadnji krajec, se kotel zoži v granato, vitko in nabito z lučjo. Nobenega sledu o kakem polmesecu ne kaže taka granata, kako tudi bi, saj ukrivljena ne bi mogla skozi cev. Zame pa je ukrivljena, hočem, da je ukrivljena, prvi ali zadnji krajec, da je vsaj pokvarjena granata, ki ne more zleteti iz cevi, če mi že ne more in ne more pomagati iz tunela. Pomagam si z dlanjo pred očmi in jo lepo počasi in na obe strani ukrivljam — zdaj v prvi krajec, zdaj v zadnji. Prijetno je, ker me sicer bolj ščemijo in ker ne smejo zaspati. Ves čas ju, oba izhoda, onespobaljam, zdaj prvi krajec zdaj zadnji, neprestano. Dokler bom imel odprte oči in gibko dlan, granati ne bosta mogli skozi cev, ne na levi ne na desni strani.

Kar poskusijo naj, bodo že videli, če je mogoče storiti kaj z granato, ukrivljeno v polmesec. Samo potihoma, fant, in nepretrgoma, takole jim sproti kvariš posel, pa če ti solze iz oči skopljejo dvoje jarkov v lica, če ti ju objedo do kosti. Na eni ali drugi strani se mora enkrat prikazati lokomo-

tiva, potpeti moraš s tunelom, tudi on čaka ne-
prestano in mežika v eno ali drugo smer.

Ni lahko iz tako trde, čadaste in vlažne teme brez
predaha strmeti v dan na eni strani hriba in isto-
časno na drugi. Glavo trga, narazen jo vleče, tudi
od sreče jokaš, seveda, edini od tovarišev si ostal
tukaj in čeprav si samo tukaj, si vseeno edini.
Trpiš tunel, to je in nič drugega. V srcu te stvari
si, ki se ji reče tunel. Tunel ne pomeni nič dru-
gega, kot biti nepretrgoma pripravljen, da je nekaj,
karkoli, mogoče vsak hip, nenadoma na enem ali
drugem vhodu. Vsak hip je mogoče, oči se pečejo
na žaru luči, da cvrčijo dolgi, kot las tenki vbod-
ljaji v glavi. In to velikansko, z rezanim kamnom
in betonom od znotraj obloženo srce tunela sploh
ne bo poskočilo, ko se bo prikazala lokomotiva.
Ti boš seveda takoj izravnal prvi ali zadnji krajec
vhoda v pravi udobni obok, od koder že bo pla-
nila, in se prihulil med tračnice. Zato riješ med
tema pragovima v nasip z rokama in z odbitim
vratom steklenice in kolikor mogoče potihoma.
Tunel pomeni tudi riti potihoma, riti in čakati, ča-
kati v prediranju skozi, skozi nekaj, vzdrževati od-
rinjeno v loku, biti obok votlega. Kar pa sploh ni
res. Nič od tega ne bi pomenilo tistega, kar je, če
tunel ne bi bil tudi hrib. Travnato pobočje nad
vhodom, to je pa tistemu, ki ga kosi, res samo še
hrib.

Letos je gotovo že prvič pokošeno, tik do kam-
nitih obokov. Samo čeznje visijo šopi pregrete in
prezrele trave, tja kosci ni segel. V porezani, krat-
ki travi je mogoče opaziti vdolbine njegovih sto-
pinj, trdo se je moral s stopali ustopati v tla, da
na strmem pobočju ni zdrsnil. Lahko bi padel na
progo in mogoče bi obležal in v tistem hipu bi bil
zanj ta njegov hrib tudi tunel, še kako tunel. Ne-
nadoma bi moral namreč računati z vlakom, z ne-
varnostjo, da ga povozi. Tako pa zanj sploh ni to.
Tako je samo hrib. Ostale so trše stopinje nad
vhodom in seno je pospravljeno.

Ampak ko je vlak naenkrat v useku, ko se, za-
radi nenadnega ovinka, prikaže pred vhodom, se
te otrdele in mrko nezavedne stvari vedno znova
ostro in usodno postavijo druga proti drugi. In
razčistiti morajo vse med seboj tisti hip, neutego-
ma. Kako do kraja mučno in napeto. A tudi mirno
in mogočno: kjer je hrib, hoče biti tudi vlak, in
ker je vlak, je tudi tunel. Naenkrat se zgodi, da
je vse pravilno in z upoštevanjem vseh okoliščin
na svojem mestu, malo prej pa je bilo vse še tako,
kot je hotelo samo. Ostro in odrešilno zgripi vse
drugo proti drugemu, a — hvala bogu — drugo v
drugo. **TO JE TISTI TRENUTEK**, ki ga **ČAKAŠ**.
Edina tvoja možnost, skočiti v te stvari, po mačje,
premišljeno. Tebi je treba o tem premišljevati, vse
natanko premozgati vnaprej, ti si padel mednje,
med te stvari, to si zapomni. In izvlekel se boš
lahko iz njih samo po isti poti. Prišel si z vlakom,
z vlakom se moraš odpeljati. Če bo res vse ostro
in zadnji hip trdno in nepreklicno na svojem me-
stu. Vlak in nenadoma hrib, hrib in nenadoma
tunel. Tunel in nenadoma, zaradi razmajanih pra-
gov, upočasnjena vožnja. Vedno bolj raztegnjeno
zavijanje koles na tračnicah in vmes, kakor da gre
za vrzel v trajanju neznosnega zvoka in ne za de-

janski prostor nekega med dva vagona povzpeta
telesa, mojega telesa, obupno krčevit oprijem, tu-
di strupen, če bo treba, če bo mesto tam že pre-
prosto in nič hudega sluteč zasedeno.

Če bo, in kdo bi mogel predvideti kaj več in
kaj določnejšega, gotovejšega, bo to nenadoma
tako preprosto. Telo bo zanihalo med dvema va-
gonoma in vrnitve v to vdolbino pod pragom ne
bo več. Preproščina tega dejstva je strahotna. Ni
mogoče misliti nanjo, ne da bi se vse temno grlo
TEGA HODNIKA ne spremenilo v butajoče srce.
Seveda plahuta tako le od vseh strani v hladni
mavec stisnjeno srce, in tudi zaradi napornega
ritja v ostri gramoz med tračnicama. Toda zdajle,
se mi zdi, ga dviga v grlo predvsem misel.

Misliti moram, neprestano misliti, da se nihče ne
prikaže ne tostran ne onstran, dokler vdolbina ne
bo toliko poglobljena, da me ne zagrabi odbijač
lokomotive, ko bo navalila čezme. In navalila bo,
to je neogibno. Nič hudega sluteč, in tudi to upo-
števaj. To, samo to je na tvoji strani. Ne sestra
NE zdravniki **NE** slutijo ničesar in tudi tisti, ki bo
morebiti sedel tam, kamor se bom skušal povzpeti
in česar se bom moral okleniti, bo nič hudega slu-
teč. Mogoče ga bo potegniti navzdol, da bo kriknil
med kolesi. Dobro so te stvari v svoji neizmerni
nevednosti in neobčutljivosti. Mogoče se je na
hitro in z vso ihto zriniti mednje, mogoče, to ti
pravim. Vprašanje je samo, kako zdržati hrumot,
ki se bliska pred očmi, ki je nezadržno in od hipa
do hipa večji, višji, bolj gost.

Hodnik ga nenadoma, prepričan sem, ne bo
mogel več požirati, hrum se ne bo mogel odteči iz
njega. Naenkrat ga bo do vrha poln in že se trdi
v samo rohneče železje.

Železje, kajpada, kako si mogel kaj drugega pri-
čakovati, ni voda, da bi se razlilo enakomerno po
prostoru, da bi ga s svojo brezoblično, mirno to-
gotnostjo zapolnilo in udušilo, da bi že bilo ko-
nec vsega tega. Ne, kje pa, same prečke, drogovi
in na vse strani štrleče plošče in obodi in obroči
in kotli in sulice so ga. Tišči glavo, kamor hočeš,
nekaj te v nepredirnem dimu kovinskega trušča
išče, da bi te nabodlo, da bi se zadrlo vate, da bi
te zasekalo, odrobilo, do brezobličnosti zdrsalob
čem drugem, prav tako trdem, gladkem in hlad-
nem. Nekaj te bo našlo, obupuješ še zadnje hipe
v sebi, še preden se ti bo vrzel v sluhu kot struna
tanko razpolovila pred očmi, ki ničesar ne slišijo,
kaj šele, da bi videle, kam se je treba pognati od
spodaj med dva vagona. Na hitrico, kolikor mo-
rem s to svojo **EDINO UPORABNO** roko, porav-
navam in gladim in usmerjam podse drogove in
prečke in osi tega svojega vozička. To naletavanje
železja iz teme, ta kovinski plaz me za sedaj še
nese na svoji površini, ki jo krotim, da mi prsti
in dlan drevenijo od ostrih robov, ki jih zadržu-
jem, da ne bi vznemiril strežnega osebja. Toda ko-
liko časa bo v meni toliko neznanske moči, koliko
hipov, ki so odločilni, ki je od njih odvisno vse,
seveda razen tega, da je vprašanje, ali bo na odbi-
jaču že kdo sedel, koliko hipov še? Zadržati vozi-
ček z vsemi njegovimi spolzkimi kolesi na mestu
in v mirovanju z eno samo roko, ne da bi se mo-
gel dotakniti tal, **TLA SO SE ŽE ODMAKNILA**,

z enim samim krčevitim stiskom železne prečke, presega človeške moči. Še posebno sluh. Lokomotiva je, počasi kot večnost, čezme, a hkrati že z menoj, se že skupaj premikava. Imenujeva se trušč.

Oklenil sem se je, prečke, in zdaj jo držim s sluhom. Sluh je do roba in čez poln hrumenja in če prepljuskne in če popustim, me odnese in razčetveri. Najprej odtrga od vozička, nato odpljuskne in raztelesi. Za nohti se že oglašajo kljuni žil. Ostri so in režejo do kosti, do srca. Srce se je umirilo, nič več ne buta, zdaj se drobi in para na koščke. V vsakem prstu je po eno srce, drobno je in ostro bije. Nenadoma imam v rokah deset razcefranih src. Vsako posebej bi bilo treba prestreliti ali prebosti, da bi me ubilo. Samo kljujejo naj najprej in vse bo dobro. In kljuvala bodo, če bom stiskal, če bom stiskal. Desnica, ta neokretna in šibkejša, popušča, hoče preprosto obviseti, preširok in preglaček je obod odbijača. Pet kljuvajočih src takoj zastane in koliko napora je treba, da telo s petimi omrtvelimi srci potiska roko še zmeraj naprej, še zmeraj naprej, do tam, kjer se, ko steko kolesa v rahel ovinek, spoja obeh odbijačev približata in za cvileč hip dotakneta drug drugega. Toda roka pride do spoja in, hvala bogu, tudi blagi ovinek tračnic pride. Pet omrtvelih src stisneta odbijača toliko, da spet zaključujejo in oživijo, kri v njih pa je sesirjena. Ta moja srca poganjajo bolj ali manj sesirjeno kri.

Zato ni nobene nevarnosti, da bi izkrvavel, pa če se odprem, če me zaseka ali prebode kjerkoli. Na odbijačih ni bilo nikogar, še zmeraj sem sam, in to je edino varno. Za hip sem že pomislil, da bi mi bilo lepše v dvoje, z njo. Ona mi je bila ta zadnja leta za pomoč v preganjanju samote, to je treba priznati tudi samemu sebi. Ker je bila varna. Ali pa je mogoče res, da ni bila varna? Ni res, bil sem sam ob njej, toda bila je varna. Bila je varna, če pomislim, kolikim nevzdržnim poizvedovanjem bi bil dan za dnem izpostavljen, ko bi bila družabna kot Marija. Ker sem bil sam s teboj, SESTRA, pa je med nama začela naraščati nevarnost. Tudi ti si sama, posebno še na taki nočni službi, ko si dežurna in ko je po hodnikih polno tega drsljivega železja. Lahko se zgodi, da se en sam voziček, pa ni treba, da ležim na njem jaz, da se oprijemam teh odbijačev in si z nogami pomagam nekam navzgor, ne samo da ni treba, to se ne sme zgoditi, namreč da se en sam voziček premakne in trči v drugega in tako naprej, tega ti jaz ne smem povzročiti, nisi zaslužila česa takega, pa bodi, da si taka ali taka. In če se en sam voziček premakne in buti ob drugega in ta drugi ob naslednjega in naslednji ob naslednjega in se vsi skupaj zadrevijo med temi ozkimi stenami, potem ti nočna samota naenkrat zagrozi s smrtjo.

Neznosno počasno smrtjo, če pomislim, da železje ni voda, da ne uduši vse pod seboj s svojo mirno in temeljito togotnostjo, temveč da prebada in mesari. Potegnem te k sebi na odbijača, zdaj te že lahko, ju že jaham obenož in imam prosti in še kako žilavi in nepopustljivi roki. Potegnem te, pa naj se zgodi karkoli. Samo na obraz pazi, obraza ti ne morem zavarovati, ko te stiskam k sebi.

Nimam več kot dve roki in še ti sta razrezani od steklovine in odrgnjeni od ostrega gramoza. Ne boj se, črepinjo sem potisnil v žep bluze in ker te oklepam z obema rokama, je nemogoče, da bi jo uporabil. Čeprav se, denimo, ne bi zavedal, da sem jo pograbil in ti skušam potegniti z ostrim robom čez lice, se to ne more zgoditi preprosto zato ne, ker imam obe roki zaposleni s teboj. Gladka si, enakomerno in razpotegnjeno okrogla in jekleno trda kot cev. V tej cevi se premikata, drsita in po mišje cvilita odbijača. Tako sem te zmeraj objemal in ljubil, kot enakomerno razpotegnjeno, jekleno drsečo, skoraj neoprijemljivo cev, ničesar nisem čutil ob tebi in ti ne ob meni. Znotraj te cevi pa sva se po mišje tenko cvileča premikala kot dva odbijača. Bila sva dva odbijača v isti cevi, in na ovin-kih naju je drgnilo do krvi. Vlaka pa ni mogoče ustaviti in prav je tako. Nese me proč od tunela. Sem mar jaz kriv, da si bila z menoj, da brez te vožnje najina zveza pravzaprav ne bi bila mogoča. Ko te ne bi dvignil k sebi, bi te stlačili vozički na tem hodniku, in ko bi se sam ne povzpел na vlak, ki je prvi prihrumel nadme, bi za zmeraj ostal v tunelu.

Res da promet po tisti poti tiste čase ni bil pogost in da je lokomotiva skoraj po polžje vozila skozi predor. Toda to so bile samo srečne okoliščine usode, nič drugega. Zame srečne, zate nesrečne, pa gotovo in s kakšne druge strani tudi narobe, seveda. Takrat vlak in zdaj hodnik. Vlak je bil, recimo, sreča zame, hodnik pa zate. Dokler naju bodo tako povezovali različni predmeti in okoliščine, se ne bova mogla raziti. Saj naenkrat dobivajo nekaj skupnega, nedeljivega. Vzemiva, recimo, steklovino. Ni treba, da je scela, da predstavlja določen predmet, na priliko zeleno steklenico, po kateri se pocedi kri in postane rjavkasta, ali vetrobransko steklo pri avtomobilu ali samo drobno vzvratno ogledalce. V vsakem od teh predmetov je za naju pomembno in naju združuje samo to, da jih je mogoče zdrobiti in da imajo posamezni kosci ostre robove, primerne, da si razrežeš lice.

Ko bi se ti to ne bilo zgodilo, bi ti predmeti ne imeli nobenega pomena za naju oba. Še več, ne bila bi midva OBA vtihotapljena v njihov, za naju skrit pomen — JAZ SAM bi bil in bi ti še naprej, kot nekdanj in kot zdajle pri tej priči, ponavljal: ne bródi mi s prsti čez te zrasline, občutljive so kot bodeča žica ob vsakem vremenu in ob vsaki priložnosti. Samo malo naj se mi zategne tanka rdečkasta črta čez kožo, pa jo dobesečno vidim, kako se napne okrog in okrog kot zategnjena žica in zaseka, da zdrevenim. Ne morem si pomagati, ljubica, nekakšen trnast tok je v teh zraslinah na mojih prsih ali kaj; nobenega stekla ni več pod kožo, ne, to ne. No, daj, bodi dobra, in preloži glavo kam drugam. Saj držati jo na prsih, posebno sedaj, ko so v mavčnem oklepu, res ni posebno udobno. Ti pa si bila od nekdanj za udobje, za to, da bi se bilo treba čim manj žrtvovati. Tega, da si se poročila z menoj, upam, da le ne boš razglašala za veliko žrtev. Reciva si rajši kar odkrito, da ti je bilo vse okrog in okrog od nekdanj, menda prirojeno ali kaj, nevznemirljivo. In potem najbrž ni

nobena žrtev, če greš z človekom, ki se je bil zaljubil, da v njegovem življenju nobene vznemirljivosti ne bo več. Samo to je — v meni je bilo vsega do vrha, vse zmeraj nared, da ob najmanjšem sunku prepljusne, zato sem trepetal pred vznemirjanjem in se neprestano umikal. Tvoja mirnost pa je bila prazna, zato si jo lahko kar naprej brez skrbi ponujala okrog sebe. Kar prosila si, priznaj, da nekaj, kar že, pride, in da se razleti, no, recimo, razpoči in zdrobi kot steklo.

Zato tudi sem ti odločno rekel: ne bova kupila avtomobila in, zadnjič te lepo prosim, ne brodi mi z dlanmi in obrazom po prsih. Preprosto ne prenesem tega in če misliš, da je zraslina na njih zares poginjajoča morska zvezda, ki jo pod obleko mučim že leta in leta in je naravnost nagnusno, da tega nočem in nočem priznati ljudem, da jo skrivam pod dlakavostjo in da na kopališču sploh ne hodim v vodo, ker bi se mi košata porast sprijela in zredčila in bi bila zmrtvičena in skrivenčena morska zvezda vsakomur opazna na prvi pogled, potem PRITISNI na alarmni zvonec, saj si SESTRA v nočni službi in imaš polno pravico obvestiti, da neko bitje na hodniku umira. Naj pridejo in naj razbijejo ta mavčni oklep, toda samo vpričo tebe, in tedaj jim bom vpričo tebe, tega se zavedaj, povedal, da je to bitje umiralo in se zvijalo tebi ob strani že leta in leta, od vsega najinega začetka, pa nisi nikdar pritisnila na noben alarmni zvonec, samo s prsti si včasih odmaknjeno brodila čez rdeče zategnjene zaplate kože in te ni vznemirjalo, zakaj me še zmeraj ob vsakem dotiku, iz leta v leto bolj, zacuknejo, kot da so iz bodoče žice. Konec koncev, se ti ne zdi, velja za nas vse, četudi nismo zdravniki in sestre, četudi nisi sestra, kodeks zdravniške etike. Velja, a ne obvelja, o tem bi ti jaz lahko kaj povedal, ko bi me kdaj vprašala. Pa me nisi in dobila sva avto in v avtu je vzvratno ogledalce. To menda ni zarota, ampak, priznaj, tehnično prometna naprava. In na ogledalcu si si razrezala obraz in zdaj, že vidim, boš trdila, da ni naključje, da imam tudi jaz v prsi vrezano morsko zvezdo. Da sem, povejva si naravnost, kar imava oba v mislih, bil takih stvari, takih vrezovanj, že vaju. Da sem v nuji vedno posegel po najhujšem. In da te nisem maral izgubiti. Raje da sem izbral prvo drevo ob cesti in ti spačil lice, ko si mi povedala, da me zapuščaš in nama je prav tedaj na poti proti Kočevju tako rekoč iz jasnega pred avtomobilska kolesa nena doma skočila poledica.

Odtlej za naju ni več pomembno, za kakšne steklene predmete gre, temveč samo to, da jih je mogoče razbiti in si z njihovimi ostrimi drobci razrezati kožo. Dotlej so bile steklene črepinje samo moja stvar in neskončno malo je bilo vsa leta najinega življenja vezi med nama. Zdaj sva se v samo srce teh in takih predmetov zalezla oba in ne moremo več drug brez drugega.

Poslej, po tistem, ko nama je poledica kot z jasnega — saj je bilo z jasnega zame tudi tvoje sporočilo, da me zapuščaš — skočila pred avto, da sem, znova zatrjujem, brez vsake zle misli pritisnil na zavore in da naju je pri tisti hitrosti brez volje

kogarkoli moralo zanesti z asfalta, pa sva praktično bila in sva zmeraj bolj vsaksebi. Ti si veliko preležala po bolnišnicah in tudi ne glede na to si včasih za dneve in dneve odšla zdoma. Ni bilo, ne, zmeraj tako, da bi bila bolniška sestra in vrh vsega, kakšno naključje, kot nocoj, ravno v nočni službi. V nočni službi si, očitno, in ne bom se vtiikal v to stvar. Sklenil sem se vzdrževati vseh vprašanj, ki bi se v prihodnje še dotikala naju dveh. Sklenil sem preprosto takole vzdrževati se vsega, poglej. Negiben sem in dih se mi je umiril, srce je izginilo s hodnika, kot da ga sploh nimam več, kot da je otrdelo in se vpilo v te sive, črnoprogame stene. Iz srca tega miru, na katerega dnu sem, čeprav ležim na drsljivi, za dobro moško stegno debeli jekleni cevi med vagonoma in se je, to je najmučnejše, v tem svojem stanju ne morem oklepati z rokami in nogami, čeprav je edino tako na njej mogoče zdržati in ne zdrkniti pod kolesa, iz dna tega miru me kot vzgon v globoki mirni vodi dviga dejstvo, da sem sam.

Poslej sem bil velikokrat tako sam. Pogledaš, recimo, v zmrznjeno trdo gmoto stekla, okruška ali kakorkoli oblikovanega, pa se vidiš v tem dnu zalitega z vseh strani, na vse strani skrotovičenega, samega, drobcenega, nemirnega spačka z zvedavo odebeljeno gluhonemo glavico. Sploh ne prosi iz svoje ječe, ne sili ven, samo vrti se v prosodni gmoti, a se žal ne poreže do smrti in ne zaduši. Odmakneš glavo, pa se čez vso neotipljivo globino razleze in razblini in veš, da boš spet primaknil glavo bliže in da bo že spet na svojem mestu, nepoškodovan in neuničljiv. Tako lahko stojiš za točilno mizo ure in ure, buljiš v odebeljeni rob kozarca in se loviš s svojim spačkom. In misliva drug o drugem tako nekako, da je drugi od naju v kakem drugem takem okrušku, še raje v celem predmetu; ti ne razbijaš kozarcev, o ti že ne.

Teh najinih zasteklenih ujetnikov, teh neuničljivih majhnih spak, ne moreva spraviti skupaj in ne moreva in večnost lahko preteče, pa jih ne bova, in če še tako poskuša. Pa veš, zakaj ne; ne vem, če veš, zakaj ne. Mislim, da ne veš, da zato ne, ker sta vsak v svojem okrušku stekla. Moj je v tisti črepinji, tistem odbitem vratu steklenice, ki sem ga bil otipal v odtočnem jarku ob steni tunela. In tvoj je v koscih vzvratnega ogledala, kolikor niso premajhni, da bi te vzeli vase in so ti, za proseno zrnice veliki in še manjši, raje ostali v koži in te raje presenečajo kot odvrtni mozoljci, kadar se jim zahoče pogledati se v velikem ogledalu, ki se nadenj neprestano sklanjaš in se v njem nenehno prestrašeno ogleduješ. Tako je. Da se pa gledajo vanj, jim omogočaš predvsem in samo ti sama. Sediš cele ure pred ogledalom in jih najprej stiskaš, da se s sokrvico izlije na dan drobec tvoje steklene ječe, kolikeri že, kolikeri že, potem pa mi ga na pisemskem papirju, vedno na pisemskem papirju, preganjenem, kot pripravljenem za v zalepko, prineseš pokazat. Kupila si najdražjo kolekcijo ovojnic in pisemskega papirja. Potem si ga ogledam — rad bi z dotikom prsta preskusil trdoto in ostrino drobca, tako me enostavno prime, da bi, pa me vsakič obtožiš brezobzirne in nesramne krutosti. A ne zajo-

kaš — preganjeni papir porineš v ovitek, ga zalepiš in nasloviš name.

Ne vem, čemu obtoževati človeka krutosti, ko je enkrat že sam imel opravka s steklom, oblikovanim v kakšen predmet, ali še pogostejše, s stekleno črepinjo. To črepinjo sem prinesel iz tunela in medtem ko sem visel med odbijači, sem iztuhel, kako jo bom uporabil, da me ljudje ne spregledajo, ko pridem spet mednje. Porezal se bom z njo, me je prešinilo, in to v znamenju, da ne bo nihče dvomil, kdo sem. Preskušam jo počasi in z največjo pazljivostjo, ker moram medtem, ko sem se odločil, ko mi je rešitev šinila v glavo, in trenutkom, ko bom zarezal ZVEZDO v svoje prsi, še veliko, neizmerno veliko premisliti. Odkriti vrat steklenice je odlično prestal padec. Najostrejši konec zelene steklovine, na kateri se pocejena kri mahoma spremeni v nekaj umazano rjavega, mogoče tudi zaradi blata, saj sem z njim neutrudno rahljajl prst pod gramozom med tračnicama, je pri skoku z vlaka in padcu predril mojo vojaško bluzo in se mi zaril v kožo na prsih. In ravno to, ta neznatna bolečina, povezana s ščegetajočim potočkom krvi, zlivajočim se v pas čez prsi, je v meni zbudila zamisel moje rešitve. Misel o peterokraki. Ves odbiti vrat steklenice je ostal cel po nekakšnem čudežu, saj sem padel ploskoma naprej, na obraz, na prsi, na trebuh, na stegna, nikar, hvala bogu, na kolena, nikar na komolce. To te lahko razbije, te stolče ob nasipu, te pusti tu na tem rahlem ovinku, ki se mu mečeš nasproti, negibnega, prepuščenega prvemu, ki pride, na milost in nemilost. Razkrili se, razplošči se že v zraku, naj zadoni telo kot zvon velikega govejega vampa, spodsekanega s topim udarcem sekire med rogove. Ta sekira padca je bliskovita in ne zgreši drobnega mesta med obema očesoma. Pusti ju, hvala bogu, nerazlita, udari z vetrom naravnost mednju, pobije me še v letu, zadonim zamolklo, vreča neobčutljivega blata brez vrednosti, in obležim razkriljen v travnati meji. Šele potem me zasuje, enkrat, dvakrat, ne zavedam se več, ker ne štejem, še zmeraj me preobrača in končno spet obležim, že zmeraj v travnati meji, samo da malo nižje, a še zmeraj varno stran od koles na nasipu, ki se še dvakrat, trikrat, ne zavedam se, ker ne štejem, pokažejo v višini glave, potem še ničkolikokrat in potem izginejo.

TU NA HODNIKU se je ZGODILO drugače, omahnil sem sekiri padca nasproti, zadela me je med oči, kot je treba in kot je pošteno in prav za pravi udarec na to mesto, toda kolesa vozička se niso odmaknila, tik ob glavi mi še zmeraj stojijo. Kljub strahotnemu trušču. V tem skoraj zaprtem prostoru se niso premaknila in oddaljila. Preprosto sem padel z vozička, nič drugega. Štejem jih z očmi — prvo, drugo, tretjo, četrto, in se zavedam. Štejem jih še enkrat — prvo, drugo, tretjo, četrto, in se skoraj zavedam. Štejem jih vnovič — prvo, drugo, tretje, četrto, pa mi spet ni več vse jasno. Kako ti bom pojasnil svoj nemogoči novi položaj, ko boš prihitela pogledat iz dežurne sobice, kaj neki pomeni ta trušč na hodniku. Seveda, če te je bil prebudil. Nikoli te nisem prebudil, ko sem v najini zakonski postelji padal tope-

mu ušesu sekire nasproti, da me udari med oči. Vedno si spala naprej, ker te ploski udarec najbrž ni nikoli dosegel. In svojega nemogočega položaja v tej družbi ti nikoli nisem pojasnil. Takrat, moraj razumeti, sem bil v stekleni črepinji, spaček, od vseh strani stisnjen v prosojno gmoto, še sam.

Držal sem v roki odbit vrat steklenice, sam me je opozoril nase, z vbodljajem, ki tako rekoč sploh ni bodel in svetel dan me je še stiskal od vseh strani v vznožju travnate meje. Popoln negiben spaček sem in glava se mi, to čutim, vidno debeli. Tudi oči imam izbuljene in ne v isti črti. Eno, levo ali desno, ne vem, je izpahnjeno. Tudi oko se lahko izpahne, ne da bi se razlilo. Zlezem vrh meje, čeprav me presojni dan neusmiljeno stiska od vseh strani, prekotalim se v turščico na oni strani, še zmeraj se gledam v steklovini, debeli in zelenkasti, takrat prvič v življenju. S prstom preskušam ostrino najdaljše in, kakšna božja sreča, pri padcu povsem nepoškodovane konice. To delam neizmerno počasi, ker moram medtem, ko sem se odločil, do tedaj, ko bom potegnil po koži, čisto zavestno in kar se da pravilno potegnil, še neznanško veliko premisliti.

Zmeraj si bila vedno tako preprosto naravnost, tako odvisna v presoji samo od tega, kar si videla, obtipala, kako drugače občutila, če si sploh občutila in če se temu sploh sme reči presoja? Pravzaprav to je presoja, samo da taka, ki ne ve nič za včeraj in še prej in še prej, in nič za jutri in še kasneje in še kasneje. Je samo iz enega samega trenutka in včasih je, moram reči, celo posrečena. Recimo ta tvoja o poginjajoči, zverženi morski zvezdi na mojih prsih. Strinjam se, v tvojih očeh, iz najine postelje v kotu, pod žametasto zeleno zaveso je to morska zvezda in bi morala biti odslej za vselej samo morska zvezda in moral bi se smejati tvoji dovtipnosti in moralo bi mi biti všeč, da mi brodiš s prsti čez prsi in si jo razkrivaš pod kocasto poraščenostjo. In ne bi me smela, ta tako imenovana morska zvezda, zacukniti kot bodeča žica v živo meso in moral bi te podsuti, četudi tu, na tleh, pod tem vozičkom, z vsem svojim telesom in moral bi preprosto živeti s teboj odslej za vselej. Moral bi jo pritisniti ob tvoje drobne, brez-pametne seske, pa naj se še krči, če se more, pod to mojo toplo kožo. Moral bi tako, še preden se je zgodilo, da si tudi ti zašla v stekleno črepinjo ali v kak še nerazbit steklen predmet.

Zdaj si v njem in zato ti končno moram povedati vso resnico o sebi, zato pokliči tehnika ali kogarkoli, da me odreši mavčevega oklepa čez prsi. To moram storiti čimprej, preden se ne onesvestim in ne obležim tukaj na tleh na hodniku in me ne pobere prva patrulja, ki bo nadzorovala progo. Ko me najdejo s čisto pravilno v kožo na prsih vrezano peterokrako zvezdo, bom odrešen, bom njihov, me razumeš zdaj, me končno razumeš, BOM NAŠ. In poskrbeli bodo, da ozdravim, saj česa takega, kaj tako krutega s človekom gotovo niso nikoli delali nobeni razen tistih, pri katerih sem ostal, čeprav me je Mile vabil in rotill, naj prebegnem k njegovim. In mogoče, kaj veš, bodo menili, da so me, njihovega, zatekli, še se jih skriva nekaj tod okoli, in so zadnjič zapisali

svojo prisotnost na trzajoco kožo. Zadnji sem, zadnjič, in od tolikega hinavstva, ki ga čutim v sebi, me sili na bruhanje, in od blaznega strahu, ki me goni, skoraj vriskam v blaženosti. Bolečina teh ravnih črt ni nič, pravi nič proti temu, da se smem končno, po vsem svojem sramotnem grehu, rezati sam, me razumeš, in mogoče, če mi je mogoče dana ta zadnja priložnost, to zadnje zadoščenje, po svoji jasni volji. Geometrijska pravilnost tega znamenja je neprimerljiva. Od nekod iz središča brizga v peterih klinih, ostrih, da zabadajo v srce, pa le brizgajo iz srca, iz mojega, glejte, in si mislite karkoli in še zavirate mi lahko, iz mojega tudi. V srce rastejo kot čisti zglajeni trni in iz srca bodejo v isti mah. Zato nima primere to znamenje in potrebna je mirna in pazljiva roka, da ga izrežem. Kaj mi mar, če kdo pride, in to, kaj si bodo ljudje mislili, ko me najdejo. Ta rešitev, ki se mi je zarezala v prsi, je veliko večja, veliko globljega pomena od hipne rešitve in od mirne in pazljive roke je odvisno vse. Jaz se, razumi, takrat ko sem si zvezdo vrezoval v prsi, NISEM REŠEVAL, ampak KAZNOVAL.

Lahko bi te zadavil, ko si mi rekla, da je morska zvezda, samo roko bi moral trdo upogniti in te ujeti za vrat in nikoli ne bi vedela, čemu bi te lahko zadavil. Zdaj konec koncev lahko rečeš zdravnikom, da je morska zvezda in ne prava peterokraka in da sem bil v mornarici. Lahko stvari tako razglašaj, ker te tedaj nisem zadavil, ker si bila majhen poosebljen, ob prsih mi ležeč, do nesramnosti neveden, koristolovski čas. Pridružil se mi je (in ne samo meni, vsem s te in one strani, ki smo se bili zakleli, da v življenju nobenega vznemirjenja več, se je pridružil), sami smo ga poklicali. Jaz, na priliko, sem pustil Marijo in te šel iskat na streho kopališča, legel sem pravokotno nate in glavo sem ti položil v pas — in iz pravilno izrezane peterokrake se je zavrtinčila in zvlekla skupaj morska zvezda. Zdaj jim lahko razkriješ mojo morskó zvezdo in jo po mili volji razkazuješ. Vsi smo v njenem znamenju, pa četudi je zdaj takšna ali takšna. Prišli smo podnjo hote ali nehote, za ali proti, ni važno. Obstaja in samo ob njej, za ali proti, smo, obstajamo iz preteklega v sedanje in naša nostalgija bo to znamenje v prihodnje. Ti tega ne boš nikoli razumela, ti jo vidiš kot izmučeno, naplavljeno morskó zvezdo. Da je napisana na mojo lastno kožo, ti ne da misliti, niti najmanj.

Kot po pivniku vlečem črto s črepinjo in sproti mi jo zaliva kri. Ne drgeče roka, črnilo to rdeče je mastno, še zmeraj je mastno, čeprav ne vem, kdaj sem zadnjič jedel. Prvi rog se odlepi in postane mrtvaško bled, ni več hinavski, nobene preračunljivosti ni več v njem, ko se usahlo sfrkne. SAM zase je usahel list, ki so mu robovi že odkrvaveli, pa še ne more pasti raz mene. Zdaj je med zaraslinami najbolj skrotovičen in najbolj zacuknjen. Zdaj te najbolj spominja na morskó zvezdo, takrat pa sem omedlel, ko sem ga tako zrelega videl viseti s sebe. Imam še štiri nedozorele liste na prsih, zlezem vase, v tri gube, čimbolj vbočen, mogoče se odlepijo sami od sebe, tako natrgani, tako odločno zarezani. Triglav na mojih

prsih, takrat še neporaščenih, preglednih in jasnih, že ima tri roglje. Ko mu zrasteta še dva kraka (štirje togotni, ihtavi urezi še, nič več), shodi in steče majavo in krvavo kar nekam počez po njivi. Med to gosto turščico ne bo daleč prišel. Malo prave krvi sem izgubil. Nekaj se je razlilo po stekleni črepinji in nekaj se je nateklo do pasu, zdaj moči rob hlač, toda veliko premalo je bilo, da bi ga do konca razmočila. Če se mi Triglav izgubi kam v sredo njive, ga ne bom več našel, pa sem zanj toliko pretrpel. Brž ko sem mu osvobodil oba kraka, je stekel. Med hrstljivo bučevino se spotika, tu in tam se iz velikega rumenega cveta zakadi cvetni prah in ga popolnoma zakrije očem. Po otroško objesten je in za njegove tri muhave glave sta nožici obeh krakov prešibki in premalo ubogljivi. Moram ga ujeti in spraviti k pameti. Od samega veselja, da se me je rešil, je brezglavo norčav in samozavesten. Tako vse trepeti v meni, da bi potresel vsako koruzno steblo, da bi se z licem OSMUKAL ob vsak šop belih, pa tudi že rjavečih lask na štokih, da bi poskusil podložiti dlan pod vsak plahutast, kosmat bučni list, potipati hlad med njim in njegovim koščkom zemlje, prešariti vse brazde, tako, navzgor do kraja njive, pa spet po drugi navzdol do drugega kraja, dvigniti vso njivo v zrak kot jato jerebic, naj vzplahuta s svojo turščico in bučami in nizkim fižolom čezme, naj se vzvihari in razšušti in razdiha čez ves svet, ta moja njiva, ta moja preorana, globoko razbrazdana odrešitev.

Zaprem čebelo v rumenem, v dajanje lijakasto izbočenem bučnem cvetu. In sicer tako, da zavijam nazaj njegove voskaste spodnje liste in jih pritisknem ob zgornje. Samo za trenutek, že popustim, čebela že ritensko leze iz njegovega prašnega osrčja, se že obrača in me jezljivo obleti. Ženska, ta cvet, rumeno in lijakasto zaprt, z vražjimi rožički repečih prašnikov in s tistim globoko, prepovedano odprtim pestičem, s tem svojim voščeno puhastim hladom, ki je hlad vabeče vlage, to je ženska, nič drugega ne more biti. Pozabil si že, globoko si že pozabil, zdaj pa si se nenadoma spet ovedel: še se odpira svet zate, ženska te še čaka, ženska, izrezal si si jo, iztrgal skoraj s prsi, kot strgane cunje visi s tvojih prsi koža, medliš in tvoj krvavo zasluženi mali Triglav opotekajoče, po otroško nerodno kobaca čez brazde, v zeleni goseničasti podrašti, da pozabljaš nanj in ga vmes zateglo pritajeno, stokaje kličeš. Vse se naperja v tebi, vse bo zdaj zdaj popokalo. Tako si nora srečen, da poljubljaš izbočeno rumeno brado tega cveta, ki je tudi peterokrak. Kako razkošno in sočno narezani listi, kako mehko drug čez drugega v ta lijak, ki po njem brodiš z ustnicami, z obrvmi, z nosom, z brado, brodiš za tak enostaven tresljaj prepolnega prašnika, ki ti rumeni lice. In koliko posla si si v tem brezglavem veselju nakopal: tam je še en cvet, ki te zdaj čaka, in naprej še eden in potem še vsi v dolgi vrsti pred tabo in v vseh vrstah in po turščici naokrog.

Kolikor bolj dvigneš glavo in kolikor dalj ponesiš pogled, toliko več jih je in vsi čakajo, da se osmukaš ob njih s svojim rumenim licem. Vse to mi je naenkrat in ne da bi najmanj še pričakoval,

spet padlo pred noge, da mi od nestrpnosti jemlje dih.

Triglav, slišim samega sebe, Triglav moj mali, krvavo rojeni, počakaj, da popravim, toliko dela imam naenkrat. Kobali se čez velikansko, progastozeleno bučno glavo in ne more čeznjo, drsi mu na gladki, rejeni oblini. Šele zdaj jih opazim, buče, med cvetovi in listi leže kot sloni in topo buljijo vame. Mogoče marsikaj mislijo, ko tako visijo proti zemlji, da se šibi bučevje in turšična stebila, ali ko tlačijo razor ali bebasto polnijo brazdo, da so vse poležane in porumenele po trebuih. Mogoče mislijo, da sem srečen iz same svoje pretekle preračunljivosti, da mi je ta nenadno pridobljena in, če pomislim, skorajda že zagotovljena svoboda veliko več kot odrešitev, ki se mi je ponudila, se sklonila nadme globlje od najnižjega svinčenega neba in mi ukazala, naj se KAZNUJEM, naj se razrežem do krvi in do živega mesa olupim, da bom spet človek — svoj in sam.

Mogoče mislijo, da vlečem s sebe svojo vojaško bluzo in v pasu s krvjo prepojene hlače, ki me žulijo do penastih mehurjev, zato, ker natančno vem, kaj mi je storili, da me ne prepoznajo tisti, ki me bodo nemara našli razmesarjenega v tej njivi. Besno udarim s stekleno črepinjo po najbližji. Zadnji moj sovražnik so in jaz ne smem umreti. Hočem čez vse in, če treba, do krvi, samo umreti ne. Razkoljem jo počez in vame pogledajo izmaličeni in izbiti zobje zrelih, vlažno dišečih pešk. Koliko takih zob je ostalo na podu vagona, rjavkasto krvavih pri odbiti korenini. Nekaj sem jih moral izbiti z otepajočimi se in trzajočimi nogami, ko sem z glavo naprej ril proti dnu, jaz pa sem do zdajle, do tega trenutka mislil, da je bil tisti trenutek samo znamenje, kako se že lomijo deske v podu. In koliko jih je iztepla iz glav in izluščila iz ust čreda s tolikimi parklji, spet zaradi mene — spustil sem jo s stene tega hodnika, odmaknil sem pogled od ene same, prekleto črne lise v steni. Nisem zdržal pogleda. In kaj, če pomislim, moj bog, je zdržal oni pod menoj še po smrti, šele mrtvemu je škrtnila hrbtenica, glasno in razločno. Ali res šele mrtvemu?

In da bi jaz zdaj ne zdržal teh topoglavih buč okrog sebe, vsa njiva jih je polna in samo tuhtajo. Zaradi mene se je tista trenutke, ko je vlak v tunelu stal in se je lokomotiva zaganjala in se trudila potegniti ga iz njega, a zaman, ravno pravšen čas, zaman, zatrpala odprtina v dnu vagona. Ne samo zaradi mene, tudi zaradi tistega in še posebno zaradi tistega, ki je trmoglavil skoznjo z nogami naprej. Pa vseeno — predvsem zaradi mene. In čreda, to sem vedel vnaprej, se v tem hodniku mora pobiti in polomiti do zadnje glave, če jo sprožim raz stene. Pa sem vse to storil, moral sem storiti, ker nočem umreti, ker ne morem umreti.

In zdaj zakopavam v greben brazde, čeprav bi bilo lažje in hitreje v dno brazde, a hkrati tudi veliko verjetneje, da to še ob meni odkrijejo, svojo vojaško bluzo in hlače in črepinja mi zleti v velikem loku iz rok nekam v sredino njive. Kaj morem, če zadane malega kobacajočega Triglava, spet je odšaril nekam med stebila in še klicati in vabiti k sebi ga ne utegnem. Črepinja mora iz mojih rok,

in to čimdlje. Se je čreda mar zastoj zmendrala v tem hodniku, do zadnjega moža? Sem zaman tako besno lačen?

Pojedel sem samo hrenovko z žemljo, v bifeju, ker je bilo šele pol enajstih, za pravo kosilo še ni bil čas in ker se sploh neredno hranim, odkar odhajaš za cele dneve zdoma. Bom kosil in večerjal skupaj kje v bližini tovarne, ko pospravim, sem mislil, ker tudi lakote ne čutim, če dlje časa vozim. Po svoje, veš, je sproščajoče, če se vržeš na pot iznenada, sredi dneva na primer, brez dolgotrajnih in premišljenih priprav, brez drhtljivega zgodnjega vstajanja in vsega, kar te drasti k želji, da bi se čimprej vrnil. Enostavno odpotuješ, ker je treba, posel je tak, TRGOVSKI ZASTOPNIK SI, in ker je ravno prav, da si sam. Nobene obvezne vrnitve ni. Ti si zadnje čase, odkar si prenehala poležavati po bolnišnicah, ostajala tako neobvezno zdoma; in kako je ob tem rasla v meni gobasta želja, da bi se spet natanko, do dolžnosti obvezno srečavala. Tako je rasla, da se je razpočila in cesta mi zdaj enakomerno podrhteva, pravzaprav mi krmilo podrhteva v rokah. Imava gobasto sončen, s pravo žarečo sončevo sekiro razklan dan. Ni treba, da se vračava domov na večer, kosiva in večerjava lahko kjerkoli. Še lepše bi bilo kositi in večerjati obenem. Potem tam prespati, mogoče malo posedeti pred spanjem. Popolnoma brezobvezno, se razume. Z obveznostmi sva opravila in takale pot je najprimernejša, da se kljub temu dobro počutiva drug ob drugem.

Resda bosta urica ali dve minili, preden se doobra pogovorim v tovarni in preden pridemo do potrebnih sklepov, toda to naj te nikar ne moti, saj te ni z menoj, že dva dni te nisem videl, niti po naključju ne. Nobene možnosti za ostre ali očitajoče besede, vidiš. Teh možnosti skratka, ni več, opravila sva z njima, vrh glave sva jih imela, res je. PRIDEŠ, če se ti zdi, da z menoj ni kaj v redu, po HODNIKU, stopiš kadarkoli iz sobe za dežurne sestre in medtem, ko se bom jaz pogovarjal v tovarni, odspiš kako urico ali dve na belo povoščeni zofi ob steni. Mislim, da bo še vse dobro, da je takale pot prav sproščajoča in da zdaj res ne bo nobenega povoda za sumničenja in očitanja, neprestana, vedno ista in, oba sva prišla do tega, nevzdržna.

Cesta podrhteva, dan je razklano čista sončna goba, nimava se kam vrniti in če mi tam rečejo, naj še nekaj dni ostanem, ne bom nič pomišljal. Ostanem ali pa naj me pošljejo naprej. Vedno si si želela potovanj in prav nič mi niso bile po godu te tvoje sanjarije. Vsak korak čez privajeno me je vrigel iz tira. Ta cesta pa je preimenitna. S tistim potom se mi je priljubila, ko se mi je zazdelo, da se nimava kam vrniti. Temeljito sva počistila s svojim domom. Kam si le odnesla žametaste zelene zavese in zakaj ravno te in ravno te tako hitro? Na tem hodniku sicer še zdaleč ne bi segale od vrha do tal in komaj nekaj metrov stene bi prekrile, pa bi bilo pod njimi vseeno lepo zadremati. Navadil sem se pač nanje, razumeti moraš, domače so bile. V njihovih gubah je bil šelest, ki ga je bilo treba samo premakniti, z nogo na primer. Ko bi jo le mogel predeti, vreči od sebe, se stegniti na pol-

trebuhu in polobrazu, in takoj je, zelena zavesa, zaradi enega samega razkošnega giba napolnila predspanec s samimi lahkotno in preprosto, na gošto visečimi šumi. Potreben sem takih zastorov, ne morem se zgubiti v spanec, zavesa si nepreklicno in najprej odnesla in HODNIK bi bil, tudi ko bi zavesil del stene, še zmeraj tako obupno prazen. Razumljivo, gub si na tej goli stenski puščavi ne bi mogel nihče privoščiti, še tako iznajdljiv in bogat človek ne. Treba bi bilo zavesa raztegniti do konca, in če ni gub, tudi nagubanega ozračja ni.

Turščica šelesti, donebno, če se samo za hip, nič več kot za hip, zlekнем pod ta rumeni bučni cvet. Skoraj gol sem, a to hladi in meso buče je vodeno sladko. Zagrizem vanj, koliko dni že nisem jedel, koliko dni? in izvije se mi eden sprednjih zob. Enostavno in brez bolečine se upogne. Izpljunem ga skupaj s peškami, ki jih imam polna usta. Ob-leži med njimi, rdečkasto rjav pri korenini. Nanje in nanj brž sedajo muhe, brez razločka. Drobovje buče je vodeno sladko in v mojih glodajočih ugrizih prav do kiselkaste lupine je povsod lepo viden greben. Po njem, ki ga pušča široka vrzel med prednjimi zobmi, me že zdavnaj ne bi mogel nihče vej prepoznati. Tudi tu v bolnišnici ne. Umeten sekalec, na oko čisto podoben svojim sosedom, jo je zapolnil. Že zdavnaj, že zaradi Marije. Ljubila me je, čeprav sem bil brez širokega sprednjega zoba, in poljubljala. Jokala je, ko je nekega dne opazila, da so mi ga nadomestili z umetnim, in rekla, da ji je zdaj jasno, da ji ne zaupam. Ko sem bruhal, ko sva na sprehodu proti Čadu naletela na veliko bučo, visčečo čez rob njive, pa je rekla, da ve, da jo bom zapustil. Bruhal sem žolč, ker tistega dne še nisem jedel. Nekdo se je prejšnji večer pri gospodinji zanimal zame, koliko časa da že stanujem pri njej. Sreča, sama sreča, da sem na sprehodu tako po naključju naletel na bučo. Izbruhal sem se in potem sva v gostilni obilno večerjela. Postal sem zabaven in začel sem celo pripovedovati Mariji, kako smo pobje na zimo pod kozolci v prav take buče lovili sinice. Nič drugega ni treba, kot v tako zrelo in votlo bučo izrezati drobnog luknjo. Sinica se prismuka in frk vanjo, po peške. Ti pa, izpod koša, skok in zasloniš luknjo z dlanjo. Celo besedo drobna ujetnica sem porabil, ne da bi mi stisnilo grlo od strahu. Tisti večer, mogoče zaradi vinske razgretosti, sem mislil, da bo šlo z Marijo, da sem svojo muko domučil. In nazaj grede sem si jo na klopici prvič in prvi vzel. Ko sva našla vsak svojo besedo v trepetavem dihu, je rekla, da ji ni hudo, ker bi ne mogel biti drug in drugačen. Imela je ves čas široko odprte oči in mi je v prestrašenem pričakovanju strmela v lice. Nikoli še nisem bil tako natančno in zvesto opazovan. Rekla mi je, kasneje, ko sva se iz tedna v teden na novo preskušala, da hoče, da se mi nad njo spremeni obraz. Šaljivo sem jo zavračal, češ da je presilna in da terja preveč truda, da bi imel čas za kaj takega. Ona pa je ostala na smrt resna in je domislila, da ima lahko samo silna muka tako kamnite in nespremenljive poteze, da ona že ve in da jo bom zagotovo pustil. Lahko bi ga ubil, tistega, ki bi te pustil, sem zatrjeval in mislil muko z ljubezenskim naporom izznajiti iz sebe. Zavijala

si me, Marija, v moj lastni znoj. Nagonsko si se v svojem velikem obupu še ti oprijemala tega zdravljenja. Bila si mi ostala neprimerljiva.

TI, SESTRA, MORAŠ prihajati k meni samo po hladni službeni dolžnosti. Vedno si tako prihajala. Na tleh sem, recimo, zdajle. Na trebuhu ležim in ne morem se prevreči na hrbet. Ko bi lahko spodvil eno izmed nog, ko bi jo lahko, levo ali desno, potegnil podse, bi si z odlepljeno levico lahko pomagal naokoli, te sploh ne bi potreboval. V tej ploski legi pa se te moram venomer spominjati. Na misel mi prihajaš, seveda, ker si tipična bolniška sestra, nasmejana in brez zanimanja za tuje občutke. Marija pa me je zdravila, nagonsko se je oprijela zdravljenja, z ljubezenskimi napor. In glej, konec koncev me vse tako navdaja, da si me ti ozdravila, od Marije pa sem odšel bolan.

Zdrav sem v tej ploski legi in ne potrebujem nikogar, ki bi pridrsal po hodniku in mi pomagal vsaj na hrbet, če že ne nazaj na voziček. Vsega sem se otrešel, razrezal sem se, kolikor se je dalo, zdaj mi ne preostane drugega, kot da čakam. Kako se razploščiš na tleh, kako miren in v vsem vdan postaneš. Moje obzorje je zdrsnilo v tla in vase zajelo še vse tisto, kar je bilo prej za njim nevidno.

Tudi Mile še zmeraj ploskoma leži za menoj in s široko odprtimi usti lovi srce, ki skače nekaj pednjev pred njim v že malo razpihanem in rahlo topečem se pršču, od njegove goste in vroče sape razpihanem in že talečem se. V tej ploski legi in ob tej pozni uri se srečujemo. Tudi Svig, ležeč pred svojo kočo, se je prevalil na trebuh, ko so ljudje odstopili od njega, ko jim je vse po resnici povedal. Tudi on je za zmeraj opravil z Gho, tako je mislil v tistih pradačnih časih, z obrazom v shojeni, od živadi pomuljeni travi pred svojim hišnim pragom. Toda jaz sem se prevalil na hrbet v brazdi pod rumenim bučnim cvetom, ker črna prst žre in se zajeda v rane bolj od naftalina. Tudi jaz te ne potrebujem in vem, da bodo vrata dežurne sobe do jutra ostala zaprta. Stvari so se napele, da nas je vrglo na obraz, in zdaj so popustile in v olajšanju se želimo prevaliti na hrbet.

Tudi pred menoj poskakuje majhno rdeče srce po pedenj ali dva pred zevajočimi usti, sneg je razpihan in že malo staljen. Z Miletom buljiva v najini poskakujoči srci zbrano tiha. Prvič ju vidiš takole iz sebe, pa naju je presenetilo in popolnoma zaposlilo. Vsaj mene je in ker tudi od Mileta nedaleč za menoj ni nobenega glasu, lahko sklepam, da je njega prav tako. Zdaj, po tolikem času menda že spet lahko sklepam, tisto zimo triinštiridesetega sem začel sklepati. Nehal sem misliti, samo sklepal sem še in od te mučne razvade postaneš tak, da ne vidiš dlje kot ped pred seboj. Toda to, kar vidiš, vidiš ostro in ne moreš pogrešiti. Posebno z dobro puško ne. Vem, vse sem zgrešil, toda zmotil se nisem nobenkrat. Še sem živ, celo potem sem ostal živ, ko sem moral nehati sklepati. Nehali smo se pobijati in, vidiš, celo potem sem ostal živ. Zima je blažja od lanske, ne vleče se in ne stiska, zelo mirno leži, popolnoma mirno in brezglasno, sneg se bo izparil v meglo in megla se bo sesirila v mrak. Kmalu bo trda tema, najini srci na snegu

pa sta goli in nezavarovani. Vrh vsega sta še močno vlažni in tudi v tej blagi zimi vidno zmrzuje. To je ugotovljivo iz njunih poskokov, veliko okornejši so že. Malo od zmrzovanja najbrž, nekaj pa gotovo tudi od tega, ker ju je začelo zapuščati veselje nad tem, da sta izskočili iz naju. V trdi temi lahko zgrešiš človeka, tudi če je pedenj pred tvojim nosom. Mirno lahko misliva, jaz in Mile za menoj, da sta ti dve najini srci majhna človečka. Toliko nevarneje, da ju izgubiva, ker sta zares majhna. Toliko sva se gnala drug za drugim od poznega dopoldneva, da sva se končno zmanjšala do teh dveh vlažnih krvavih, zmeraj manj okretno poskakujočih, votlih kepic svojega najboljšega, najbolj odpornega in zvestega mesa. Dokler se ne dotipam do njega, dokler ga ne zgrabim z roko in spet ne pogoltnem vase, sem nič, črna, na široko razpognjena lisa na snegu.

In če prej dotipam brzostrelko kot srce, če se mi roka spet vraste v vrat nad njenim kopitom, v grlo te moje tako težko pridobljene lepote, ki v njem bije žila, če ga dovolj stisneš, če se mi posreči potegniti jo predse in se zdršati v smeri proti Miletu, jo bom moral naravnati vanj, preden spet najdem v snegu svoje poskakujoče srce. Ni čudno, da v sebi sploh še nisem prepričan, katero od teh dveh stvari bom prej dotipal. Bojim se, ker nisem prepričan. Težko je predvideti, kaj se bo zgodilo. Brzostrelko sem vlekel s seboj od poznega dopoldneva natančno toliko težko kot srce. Ko sem omahnil, tako da me je Mile lahko dotekel, je v loku zletela od mene tako kot tudi srce, a ne tako daleč kot srce.

Natančno moram premisliti, kaj naj človek stori, da se na mestu obrne v hoteno smer. NA HODNIKU bo to po eni strani VELIKO LAŽE kot v snegu. Ploščice na tleh so gladke in zdrgnjene do svetlega sijaja. Tudi tedaj je dan v redkem gozdu še sijal. Posebno, ker se je tlo povzpelo v pobočje, nasprotno večernemu siju. To pobočje me je tudi dokončno podrlo. Po drugi strani pa je na hodniku tako premikanje veliko težje. Utrujenost se mi je ta kratek čas, kar lovim pred seboj orožje in srce, prehitro strdila in skamenela na udih. Znoj se je mahoma posrebril in zmrznil v hromeč in trd mavec in sto centov čutim na vsaki roki in nogi. Z levico je treba grabiti, samo brez prestanka grabiti čimbolj v levo in z desno nogo čimdlje v desno iskati oporo. Vse skupaj se mora odigrati na komolcih in kolenih, zato sem se rotill, naj se razpočita trebuh in prsi, ko se požinem z odbijačev v ovinek, naj zabobnim kot prazen meh ob travnato mejo, samo komolci in kolena naj, za boga, ostanejo nepoškodovani. In zakaj ravno v tem rahlo zavitem, nizkem okljuku, zakaj ne kje na kakem visokem nasipu — skotališ se z njega in planeš v turščico ali grmovje ali karkoli. Narobe, popolnoma narobe. Misliš zmedeno, kot da ne znaš več jasno sklepati in predvidevati, kot da te ravno ta zmožnost ta leta ni reševala ob vsakem koraku.

Kakšna leta? Kaj so to leta? Ali so to letnice v lesu? Takrat, ko si jih štel, si se naučil sklepati. Deblo je bilo ožgano gladko, nizko nad tlemi. Ploskev štor, poševno odrezana, je bila kot knjiga pred licem. Oni v jarku onstran ceste s kratkimi

rafali cefra lubje na obe strani štor, samo da se zganem. Takrat, mislim, sem začel sklepati. Od tedaj nisem več mislil. Ni mučnejšega od tega, da začneš sklepati, namesto da bi mislil, kot mislijo navadno ljudje in jim je pri tem tako ali drugače, NEKAKO jim je gotovo. Meni nenadoma ni bilo nič, preprosto praznina. Nič ne more človek pričakovati, če skoči ponevedoma praznih rok pred brzostrelko. Še to, kar bi se po vsej pameti moralo zgoditi, se ne zgodi. Oni je zgrešil, najbrž iz čiste živčnosti in presenečenja. Razmišljam, čigavo pričakovanje je pravkar šlo po vodi, moje ali njegovo, in na čigavo srečo. Ležim za štorom in torej še zmeraj malce mislim, to se pravi, še zmeraj mi je NEKAKO. Oni je onstran ceste, v plitvem jarku in še zmeraj se mu ne posveti, da sem neoborožen.

Rekli so, pravzaprav govorilo se je vsevprek in tako na gosto, da sploh ni bilo razločiti, od kod prihajajo, mobilizirali bodo. NEKAKO mi je bilo, strah ali kaj, pa sem stekel za hišo in v breg. Samo da se prepraskam skozi grmovje do ceste. Po cesti, sem mislil, ne morejo priti. Pa v Ljubljano in nazaj na univerzo. Pa je ravno na njej stopil predme, poznam brzostrelko, italijanska je. Zasipa me neprestano. Najbrž misli, da se pripravljam vreči bombo, pa bi mi rad preprečil vsak gib, lučaj desnice, gotovo še posebno pazi na mojo desnico, po nepotrebnem — levičar sem in brez bombe, brez vsega.

Ne morem misliti, popolnoma sem prazen iznena in neobčutljiv. Štejem letnice, najprej široke, na spodnjem delu ploskve, tik pred očmi, potem še zgornje, ožje in bolj zbite, tam, kjer se odžagana ploskev dviga. Teže jih je razbrati, treba je dvigniti glavo. Kazno je, da oni onstran ceste izgublja živce. Obrizga me z dolgim rafalom. Potem za čas obnemi, nekaj kovinsko škrtne. Torej je bržkone zamenjal okvir. In kaj potem? Nekdo, NE MISLIM VEČ, ZAČENJAM SKLEPATI, v mojem primeru je to oni, onstran ceste, je izstrelil zadnji naboj v okviru, ker z naboji sploh ni varčeval, ker je streliva po italijanski kapitulaciji nenadoma na kupe in je prijetno po tolikem stiskanju stresati strele na gosto in brez strahu, čeprav ostaneš nenkrat s praznim orožjem v rokah. In ko je izstrelil poln okvir, je moral poseči po drugem. SKLEPAM, napeto sklepam. Treba je dotipati torbico in izvleči iz nje drugi okvir. Nato je treba s prsti leveice pridvigniti železni jeziček in ga pridržavati toliko časa, da se nov okvir stakne z orožjem. Takrat kovinsko tleskne. In potem je treba cev spet prav in natanko naravnati. Za to bo onemu onstran ceste treba časa. Kaj je to čas? So letnice na štoru čas? Čas na sploh ali čas tega nekdanjega drevesa? In ta na oni strani je čisto in samo moj primer, ni kdorsibodi. SKLEPAM: če od zdaj naprej štejem njegove kratke rafale, vsak ima po tri ali štiri strele, to si moram natanko zapomniti, toliko časa štejem, da bom povsem zagotovo vedel, kdaj bo ta drugi okvir prazen, bom lahko skočil. Ali je to čas ali sklepanje? Misel gotovo ni. Ne mislim, kdo je na oni strani.

Zganem se, kot da bi se pripravljaj na met bombe, kot da iščem oporo za nogo in levico, kot da se hočem rahlo pridvigniti izza kritja, in že štejem.

Tako ga dražijo k čedalje pogostejšim prizom krogel. In natančno štejem strele. Čas je zagotovo tisto, kolikor bo trajalo tipanje po torbici, pridržavanje jeklenega jezička z levico, kovinski tlesk. Nobenega drugega časa ni več za človeka, ki je misel zamenjal s sklepanjem. To bo čas, da planem nadenj. In popolnoma jasno je, da tvegam manj, če se vržem z odbijačev v breg na rahlem ovinku, kakor pa da počakam na kak visok nasip in planjavo. Že res, da bi bil hitreje v polju in med rastjem, da se mi ne bi bilo treba še kobaliti čez visoko mejo v turščico, toda kako opazen bi bil iz vsega dolgega vlaka. Tako pa še dva, trije vagoni in vse je mimo, za ovinkom.

Ti sploh nisi zmožen normalno misliti, je rekla Marija. Samo sklepaš, in kako tjavendan. Ali nisem s teboj že skoraj tri mesece in pol, povej, ali nisem? In ali ni to najin čas, najin dokaz, no, recimo, tudi tistemu vohljaču, kakor mu praviš. Če je kdaj že prisedel, ne vem če za minuto ali dve, nič več, kaj je to proti najinemu času. Kakor da tri in pol mesece sploh nisem zatisnila oči, tako mi je lepo, ti pa takoj: sta se prej, no, preden sva se midva našla, večkrat videvala? Si ga ta čas, te tri mesece in pol, kdaj srečala, ko me ni bilo zraven? In če bi ga, te vprašam, če bi ga prej ali kdaj pozneje, ko bi po naključju tako nanese, recimo da bi šla v trgovino ali h klavirju ali k Vidi na obisk, kaj ti čas res nič ne pomeni, kaj te res ne more pomiriti? In enkrat, to jasno slutim, boš sklepal tako, kot da sva se ravnokar prvič videla in ti ravno ne bom po volji in boš sklenil, jaz vem, kaj boš sklenil — oditi boš sklenil. In boš mislil, da si se na en mah izkopal iz težav. Samo od hipa do hipa sklepaš in času ne verjameš. Zato se mi zdi, sploh nisem res, vsak dan sem ti menda drugačna. Jaz vem, ko ti bom enkrat samkrat takšna, da ne boš več strpel ob meni, me boš brez pomisleka zapustil. Jasno se ti bo zazdelo, da me moraš, da moraš nekaj odrešilnega ukreniti, pa boš šel. In nikoli me ne moreš spremljati k maši. Tam je treba verovati v čas, tam šele. Kaj v tri mesece in pol, kaj v mene, Marijo, tam je treba verjeti do konca, do večnosti.

Ležim na terasi kopališča, pravokotno nate, z glavo v tvojem po srnje pretegnjenem naročju, Gho, ti jalovka, in komaj opazno dvigam in spuščam pogled, da te skriva in odkriva rob žleba, Marija. Obdana si od družbe, kvartate. Najbrž veš, kje sem, od kod te opazujem, pa vzdržiš in kvartata naprej. Jaz, Marija, nisem več za igro, za tekmo, ne vzdržim več merjenja sil, opustim in se umaknem, moram se. A s kom, za božjo voljo, nenehno tekmuješ, je večkrat rekla Marija, koga si umišljaš?

Nama, meni in Miletu, je lepo NA TEM HODNIKU. Na varnem sva, ničesar ne bo treba med nama več urejati brez premisleka, iz same gole hipne potrebe. Ne morem se zasukati proti njemu, pa naj še toliko poskušam, pa čeprav mi je ravno Mile, ravno on, osvobodil levico lepljivega mavca. In če mu ne morem pogledati v obraz, ne morem naravnati vanj cevi in ni mi treba streljati. Dovolj časa imava, da loviva vsak svoje srce pred usti. Tapnem s plosko roko po njem in zdi se mi, da tik za menoj tapne tudi on. Ali je to le

odjek mojega udarca? Dlan zapeče bolj kot srce, čeprav ga skoraj vsakič zadenem. Komaj slišno piskne, ko ga s težo roke sploščim ob trda položena bolnišnična tla, kot, na primer, medvedek iz gumija, s piščalko. Orožja nocoj ne bom našel, prinesli so me semkaj skoraj golega.

Tako sem prišel prvič in nehoti do orožja, v tistem jarku, s skokom izza štora, in nisem ga odvrigel od tedaj in tudi ves čas bega pred teboj, Mile, ne. Zakaj sem se obrnil v beg in zakaj proti gozdu? Lahko bi obračunala med seboj v vasi, sama sva se srečala v njej, oba dovolj drzna, sredi dopoldneva, na nikogaršnji zemlji, opoldne skoraj. Oba v rojstni. Ravnal sem, očitno, kot bi moral po vsej pameti ravnati ti — začel sem bežati pred teboj. Če je to res, Mile, potem zdajle ta hip ne vem več, kaj je resnica o najinem preganjanju. Še najbolje so se temu ugibanju izognili ljudje. Pozneje sem slišal, in ti najbrž tudi: Rjavčev in Rojinov sta sredi vasi trčila drug ob drugega. Razdalje je bila med njima toliko kot od cerkve do Žanove gostilne. (Bili so tako previdni, da niti tega niso povedali, da ni bila samo razdalja res tolikšna, temveč da je bila prav ta razdalja in nobena druga.) Ti si prišel od cerkve in jaz od gostilne. Nista se hotela pobiti pred svojimi domačimi (in bili so tako previdni, da niso govorili: nista se hotela pobiti pred nami, čeprav je res, da se nisva hotela pred njimi, ravno pred njimi vsemi ne). Planila sta v gozd (in niso raznašali govoric, da sem bil jaz tisti, ki se je obrnil v beg).

Zakaj te potem vidim ves čas pred seboj, ko sopeva drug za drugim, tega ne vem. Vitkejši si in višji od mene. Zdi se, kot da nog sploh ne dvigaš, samo nosiš jih, drugo za drugo, kolikor mogoče nizko nad tlemi in tako hitro, da moram napeti vse sile, da povečam razdaljo. Ker ne dvigaš nog, tečeš mirno, kot bi pokončna žrd rezala meglo. Samo glava ti rahlo omahuje v levo in v desno. Komolcev ne vidim, da bi se premikali. Kaj res nimaš komolcev, kaj si nenadoma brez rok? Kje pa, kako sem nespameten — seveda jih ne moreš premikati, ko pa jih, medtem ko ne premaknem pogleda s tvojega hrbta, tiščiš izprožene in napete pred seboj s puško, pripravljeno na strel. Dokler te bom gledal v hrbet, dokler te bom imel takole v mislih pred svojimi očmi, dokler ti bom tako iz srca zaupal, ne boš pritisnil na petelina. O tem sem tako trdno prepričan, da si v teku zalučam brzostrelko čez pleča. Z rokama si zdaj odlično pomagam pri poganjanju naprej. Spet povečujem razdaljo in v pršcu, ki ga dvigaš, te čedalje manj razločno vidim. Če se še malo napnem, mi utegneš izginiti izpred oči, popoldanska zimska megla se ti kodra pod nogami, kot da dvigaš prah, in kam, v katero smer naj potem zavijem, če izgineš v tej sivini in mladem smrečju.

Vidiš me in mi daješ moči, o katerih prej sploh nisem nič vedel, čeprav sem v resnici daleč pred teboj. In kdo bi si mislil, da se tako spoznaš v tem enoličnem podrastju, da tako zadaneš pravo smer. Ti me boš izpeljal iz te kaše, samo ti in nihče drug. Tako, da me odpelješ s seboj ali da me počiš. Mogoče me boš prav zares ustrelil. Zbrojevko imaš v rokah in če bi se zaustavil, če bi

pokleknil na tla in mirno pomeril, me z nekaj streli ne moreš zgrešiti. Moja brzostrelka se glede natančnosti lahko skrrije pred tvojo puško. Ne vem, ali te to mika storiti ali ne, dovolj je, da te imam še zmeraj pred seboj, da te z vso svojo silo obvladujem, čeprav zmeraj bolj megleno, bolj razblinjeno, ker sem v resnici čedalje dlje pred teboj.

Zdržal boš še ta bregec, seveda boš, potem je naprej spet po ravnem, saj konec koncev o tem gozdu tudi jaz nekaj vem. Nisva bila enkrat skupaj v njem. Če boš zdržal v zametenem kolovozu, se boš zgoraj spet nekoliko odpočil, naenkrat bo spet lažje premikati noge. Še posebno tebi, ki toliko, da jih pridviguješ. Jaz se včasih tako požemem, da potem prestrmo omahnem in zaboli me v gležnju ali kolenu, zdaj tem zdaj onem. Zakaj le si tako trdovratno molčeč. Lahko bi se mi, ko takole klecnem v kotanji, na vse grlo zasmeljal, tudi prekleti bi me najbrž smel, ko bi le hotel, pa nočeš. Hočeš samo, da tečeva naprej in naprej. Najbrž samo to hočeš in potem izginjaš, ko pobiram zadnjo sapo in večam razdaljo med nama. Nočem, da izginjaš, pa kolikor bolj nesmiselno je potem to neznosno poganjanje naprej. Tako tesnobno bi me spreletelo, da bi se mi noge razmajale in bi se razčesnil do tal, če bi ti ušel naprej in izginil med drevjem. To je tako, kot če bi ti puško, ki jo držiš pred seboj, nenadoma nameril tik pred svoj korak v tla in bi se s cevjo zapičila v prst. Od takega udarca bi ostala, štrleča iz zemlje, od človeka menda ena sama razčesnjena črna rogovila.

Bolje bi bilo, pravim ti, da predeneš puško v eno samo roko, levo ali desno, jaz bi jo nosil v levi, ali pa da jo sploh zadeneš čez pleča. Drugače me ne boš nikoli dotekel. Dovoliš, da grem vsaj samo pod temi nizkimi vejami korakoma, vsaj samo deset metrov, samo osem. Izgubil se ti bom za trenutek pod vejami in se ne boš mogel jeziti, kajne da ne? Ta jasa, no, to je nekaj drugega, razumem, čeznjo se je treba v nekaj skokih pognati. Samo da takih širokih posek ne bi bilo veliko, sicer popustim, se ti približam in naenkrat te bom imel tik za hrbtom. Za tako bliskovito preletavanje iz kritja v kritje sva, se ti ne zdi, oba že malo preveč izmozgana. Pomeniva se, daj, postoj, tam, kjer si. Tudi tebe je gotovo na smrt upehalo. Deset korakov, samo pet, takole od debela do debela. Razumel si, odlično, fant, takoj si razumel.

V naletu me zaustavi srednje debela bukev. Ker sva se vendar sporazumela, se mi enostavno noče umakniti s poti. Z razširjenima rokama ji priletim nasproti, vržem se ji v objem, zavrtim se okoli nje, nehote, ker ne odstopi niti za korak, in zdajci te zagledam. Iz lica v lice se meriva, čeprav si lic ne vidiva. Opetekaš se, ker si spehan, tako si izdihan, kot jaz. Še malo huje, ker se sploh nisi vrgel v nobeno deblo. Ravnokar ga, klecajočih kolien, iščeš za kritje. Še hip, pa se spet ne bova gledala. Pol debela moje bukke je od krošnje navzdol temnejše, pa se vendar drobno svetlika. Od zadnjega naliva, ko jo je po tej strani opljuskaval veter, je mokra, na to mokroto je doživela zmrzal, zato se svetlika. In jaz to premišljujem. Preživel, si pravim, si dva, tri mesece, odkar je to gladko,

togotno močno deblo mokro po privetrni strani. Tako me prešine. In te je čakalo, čeprav ni vedelo, da mu boš nekega dne skočil nasproti in se ga oklenil in se zavrtel okrog njega, sicer bi padel z obrazom naprej v nizek, pomrznjen sneg. Preživel si jih, medtem ko je ta bukev takole stala čez dan in čez vsako noč. Nisi vedel zanjo in zato nisi mogel biti vesel. Ko bi to vedel, bi jokal od veselja, tako kot zdajle, enostavno hlipal bi in pritiskal svoje strnišče, pekoče in obribano od mraza in toplega sopuha, h gladki skorji. In koliko bi ti bilo lažje. In mogoče bi se veliko prej odločil priti nazaj v vas. Ali se sploh zavedaš, kaj je pomenilo, priti nazaj v vas? Dezertiral si s tem, ko si se odločil. Pa se sploh nisi odločil, samo moral si; stran od njih. Odločati se je začelo, ko si pred cerkvijo trčil na Mileta. In ravno na Mileta: zavriskalo je v tebi, ko si se obrnil v beg. Nisi pobegnil, obrnil si se.

Ni me strah, Mile, sram me je. Kakšna sramota, prestopiti na drugo stran pred očmi vse vasi. Zdaj, ko mi veselje zaliva oči, pa solzé se tudi od mraza in teka, vem, da me je bilo sram in ne strah. In če me je bilo sram, brž ko sem te nepričakovano — ali res nepričakovano? ali res nepričakovano? ugledal, potem sem se bil najbrž moral že odločiti, preden sem to vedel. Nič ne vem, kaj sem bil preživel. Samo to je res, da sem živel, ko je to bukev po eni strani, natančno, kot potegnjeno z ravnilom, pral zadnji jesenski dež, ko je začela zmrzovati in ko je stala dan in noč tukaj, dokler nisem pritekel k njej. Tako stoji, in bo še stala. Jutri bo še zmeraj natanko tukaj. Deblo ima gladko in svilen, kakor da je poraščeno s tako gosto sivo srebrno dlako, da je s prostim očesom sploh ni mogoče razločiti, pa jo vendar greje. Toplo je deblo, lice pa kameni ob njem. Tam, kjer so čezenj vdrole solze, tudi od hladnega vetra in teka, bo postalo temnejše in svetlikalo se bo. Če pomislim, da bo tako stala in da jaz ne bom nič več ničesar vedel o njej, preprosto ne bom vedel, da je tukaj, in da bodo šli čezenjo dnevi in noči brez prestanka... Brez mene? Mile, rečem ti, hočem živeti, zaradi te bukke in zaradi te bukke, stokrat zaradi te bukke, imej pamet, ne približuj se mi tako. Zmeraj bliže si mi, pazi, že te lahko dosežem z rafalom. Ne menjavaj kritja, ne tako, ne po vojaško. Steci, vrzi puško vstran, lóvi se od debela do debela, po fantovsko, če še moreš, in tudi, če danes še imaš moči. Stoj, s-t-o-j, prosim te.

Spodaj, pri tleh, je okrog debela za prst debela reža, vse do zemlje. Rad bi pokleknil in pogrebel po njej, tako je globoka in spodbudna. Pa ne smem, ves čas te moram držati na očeh. Taka reža se lahko naredi samo okrog živega bitja, ki diha, ki vztraja. Ne moreš ga čisto zasuti in ko pride odjuga, ko se začne po tej svileni koži cediti, čedalje globlje navzdol cediti, postaja čedalje širša. Tu, vidiš, prav tu, se začne sneg umikati, in — ali ni čudno, da se prav tu odloči za vso zemljo. In koliko je še takih krajev, takih skritih kotičkov, kjer se stvari spoprimejo in se boj odloči za eno ali drugo. Lahko se odloči tudi za sneg, ti se boš mogoče smejal, a tudi za sneg, proti vsem naravnim zakonom. Če te počakam (kako se bo zablis-

nilo iz cevi, ne bom več višel), pa se odloči. Zame na tem kotičku. Reža okrog bukve se bo širila in nižal se bom z njo. Kaplje bodo že tudi čez noč dosežale tla, brez prestanka bodo drsele po deblu. Nočna zmrzal jih ne bo več zaustavljala. In naenkrat, neko uro, se bom dotaknil tal. Potem se bo reža širila okrog mene. Ko me bo vsega zaobsegla, je ne bo več. In potem se začne čez poldan in naprej na prisojnem od vseh mokrih stvari kaditi. Kakšen ogabno mrzel dim, z mrtve, od vode prepojene stvari. Zame se lahko tukaj, na tem mestu odloči, da sneg za vedno obleži. Zame, mrtvega. Ne bi hotel tega ravno pod to bukvijo. Ne veš, koliko časa sem iskal kako stvar, okrog katere leži svet natanko v krogu in tako, da se tega zaveš, brž ko se spomniš nanjo. In spomniš se lahko narijo zmeraj in vsepovsod. Lepo v krogu, vedno širšem, a vseeno čisto razločnem in jasnem.

Bukev se bo razprla, ti nenadoma šine v glavo. Te suhe rjave iglice se bodo že kako odsvedrale, čeprav so tik do zadnjega, do ozelenitve, videti take, kot da ni mehkih sočnih listkov v njih. In se spomniš vseh bukovih gozdov, saj se čeznje kotili jasen, sončen dan. Kako se ne bi kotalil in poskakoal, saj so mu same skrite dolinice in griči na poti. Kamor zapelje, v katerokoli smer naravna pri nas na Dolenjskem, povsod tako prijetno gor pa dol. In sonce se ves dan malo potresava na nebu, za spoznanje poplesava.

Jaz gledam ta svet, pod to bukvijo, ki sem jo našel, ti pa kakor hočeš. Čisto lahko, da te pustim vnemar, preveč imam premisliti, da te ne bi, in približaš se mi na odlično strelno razdaljo. Daj, če hočeš, samo to ti rečem, jaz že gledam, kako se potresava sonce na nebu od tistega neprestanega kotaljenja gor dol gor dol. Težko je dobro meriti, če se ti tla spodmikajo in naraščajo pod nogami, in prav je, da ni mogoče koga natanko dobiti na mušico. Kar naprej plešeš okrog nje, ti si mušica, da veš, ti si mušica, pa se tega sploh ne zavedaš, kar plešeš in plešeš venomer. In prav je, da plešeš, nočem te zadeti, ampak počakaj, norec, prisilil te bom, da se boš ustavil, da se boš vrgel v kritje med koreninami, da boš naenkrat dobil čas razgledati se okrog sebe — v krogu, vedno širšem, a razločnem do jasnosti, svet okrog in okrog. Drdram nate z brzostrelko, togotno in v zadnji sili, da mi tolče zob ob zob, čeprav stiskam čeljusti. Se boš zaril med korenine, se boš, ti norec, pred cev si mi mislil prileteti, kaj. Enostavno pred cev, potem pa stori, si mislil, kajne, to, kar si očitno nameraval storiti, ko si prišel v vas. In še zmeraj ne povlečeš puške k licu, še zmeraj ne, pa si od okleščkov in lubja že ves trskast, tako drdram in sekam okrog tebe.

In niti ne krijem se za deblom več. Kar pometam okrog tebe. In zdajle bom moral premenjati okvir, zdaj stisni, zdaj imaš priložnost! Ne pisneš ne bev ne mev, Mile, ej, jaz sem vedel, da me ti poznaš in da mi zaupaš. Da bi jaz tebe takole pokropil s svincom, da bi te takole postavil na laž, ko si jim gotovo zatrjeval: on ni tak in ko bo zvedel, da prihajam velikokrat pri belem dnevu domov, bo prišel še sam, tudi o belem dnevu. Ne bo se zgodilo, da bi se pobila, zastonj čakajo eni

in drugi. Ti veš, kaj sem iskal pod bukvijo, zato metako nemo zasleduješ in tudi počakaš, če je treba. Najbrž imaš okoli sebe že dolgo vse pregledno in jasno, lepo v krogih, zmeraj širših, a jasno razločnih, saj si bil, pravijo, organiziran že tik pred vojno. Tam na enem od obronkov, malo višjem, saj se zemljišče še zmeraj dviga, vidiš, sem ob deblu mlade bukve tudi jaz. Razločno me vidiš, lahko bi pomeril vame in me z enim samim strelom stisnil, pa lepo čakaš, da se umirim, ker ti je vse popolnoma jasno, tudi to, kaj in kako je z menoj in h katerim sodim. Pa meni ni, Mile, pa meni ni jasno. Svet okrog te moje bukve, lepo v krogu in razločno iz dneva v dan, hoče, da bo zagotovo in brez vseh vznemirjanj in vsakega tveganja iz dneva v dan, samo to, da ZAGOTOVO BO in da se do pozne jeseni okrog bukve polagajo tisti modri zvončasti cvetovi, ki zmorejo posvetiti v vsako še tako gosto in porumenelo praproto. Ta svet hoče samo, da sem, in ne tudi, kakšen naj bom. Ti (in tvoji) pa hočeš, da sem natanko takšen in takšen.

Proti moji bukvi lezeš, kritje iščeš, medtem ko mi zaupaš in veš, da rafala ne bom izprašil vate, molče me preganjaš in ti je vse jasno. Seveda, res, jasno, saj se tudi ne skrivam pred tabo. Proti moji edini bukvi rineš. Naravnost nadme se ravnaš in niti za korak te ne morem obrniti vstran. Mile, ali si sploh še človek, ali je mogoče, da si tako prepričan, da veš, kakšen bi moral biti svet. Saj potem jaz nisem več sam zase, saj, hudiča, hočeš, da sem zate, da sem samo še zate, da sem samo še zato, da zlezete gor in zmagate. To je, čisto preprosto, da zmagate. Moram izpod bukve, moram planiti naprej, ti si me prisilil, ki trmoglaviš naprej in te ni mogoče zaustaviti drugače kakor s kroglo. Zakaj se pobiraš s tal, ko premenjavam okvir, in spet rineš proti bukvi? Zakaj me nisi mogel vsaj majceno pustiti v miru, da se odhropem in razgledam? Pazi, tudi bombo lahko vržem.

Toda ZDAJ, ko leživa skupaj na tem TESNEM HODNIKU, je ne morem sprožiti. Za oba mi gre, verjemi, Mile, in tukaj bi šla k hudiču oba, prav zagotovo, in še dežurno sestro bi zbudila. Teh gladkih ploščic ne smeva pokrvaviti ali kako drugače umazati. Sestra ima še mreno ukradenega spanca čez oči, lahko stopi na drsljiv pod in pade. Ne smem se ji še enkrat dati v zobe, razumi, češ da sem kriv njene nesreče. Če ne bi bilo treba paziti nanjo, in jaz pazim, bolje ne bi mogel skrbeti za čista in varno suha tla, kot skrbim zdajle, ko si prizadevam čimdlje seči z dlanjo in do suhega zbrisati vsak moker madež na njih, bi se konec koncev lahko brez večjih pomislekov spravila s sveta. Oba sva odbornika društva za vzgojo in varstvo ptic pevk, ti si zraven tega še lovec, vi vsi ste najraje še lovci, in celo Svig je navsezadnje začel dvomiti o sebi, ali morda ni eden od mož lovcev, ampak to ni važno. V bistvu sedaj nimava pomembnejše funkcije od te, da sva tam odbornika, in če se mesto katerega od naju izprazni, že čakajo nanj fantje, ki jim je zdaj največ do uveljavljanja tega svojega konjička. Na primer ta beli Jože, tega bo enkrat treba sprejeti v društvo, temu je še veliko do tega, in potem ta mesarski Jo-

že, on žrtvuje za te stvari tako rekoč ves svoj prosti čas in odvečni denar. Z nama je, daj si dopovedati, bistveno drugače. Midva morava ob nedeljah nekako priti na zrak, ti izpod stropov in jaz iz pisarne. In čutiti morava drug drugega ob sebi, to je pravzaprav vse. Daj, dogovoriva se, da se jim kratko malo umakneva. Naj se gredo društvo in akcije in diskusije, pa naj pod točko razno premeljejo tudi najin primer. Utrudila sva se in ne zdi se nama več vredno, razen tega, se ti ne zdi, hvala lepa za to pomembnost. Naenkrat sem se je naveličal, spregledal sem jo.

Saj mi je bila smešna že od vsega začetka. Od takrat, ko si me neko nedeljo dopoldne srečal na cesti in me vzel na sestanek in mi rekel, da potem lahko spiš, če v prostem času predevaš ptiče iz kletke v kletko, da se jih, skratka, ne moreš naveličati, ko jih gledaš. Kako zdaj ta zdaj oni prhne s klina na klin, kako sfrfotata po dva hkrati, tudi po trije, kako se včasih srečajo v tistem drobnem ozračju za žičnato steno, da to po tvojem mnenju sploh ni dotik, tako je hiter in rahel in puhast, da sta to samo dve barvi, včasih še več barv, cela razpeta perutnica drobnih barv, ki so po naključju, zato ker si primaknil svoj obraz bliže, srebrno tenko završile druga na drugo, pa se spet mirno razpršile na vse strani. Da jih potem čutiš na licu in očeh kot pogrete oljnate kapljice, ker da poskropijo človeka z barvo tudi skozi žice. Človek bi se samo čudil, si še pristavil, in potem da imaš kaj pametnega premišljevat. Celo spominjati se, in to ne da bi te v vsem tem sedanjem prerivanju in lakomni grmadi ljudje odrgnili do krvi.

In tudi sestanek se mi je zdel smešen. Nasploh in v moji tičarski karieri moj prvi sestanek. Pravo hahljajoče se zmagoslavje, prvič v življenju na sestanek, in to na tak sestanek. Zaradi tebe, Mile, posebno še zaradi tebe, pa se mi zdajle na tem mestu ne zdi več smešen. Ti si namreč hodil že na drugačne sestanke. Pa si bil, kot zmeraj, tako brez pregrad do mene, da ti ni bilo žal in odveč tvegati tudi to, da te bo mogoče sram polil pred mano. Tvegaj si, tokrat, tisto medlo in varno nedeljsko dopoldne, več kot takrat, ko sem z brzostrelko kosil okrog tebe. Takrat si bil junak, zdaj, Mile, pa nisi bil več. Smiliš se mi, hudič, ali pa te imam rad, kaj vem.

Pokličiva sestro, naj pride s pisalnim strojčkom in naj natipka najino obrazložitev. Jaz sam ji bom narekoval, da se ti ne bo zapletalo v štabu. Kakor hočejo, lahko jo ocenijo tudi kot odpoved in ji navržejo še očitek umika in izdajstva, ampak zdaj, ko skupaj loviva ptiče po barju, je že čas, da razloživa, kako je bilo, in da se prepričava, da sva ravnala prav. Kaj, povej mi, bi bilo danes ta dan drugače, če bi jaz tebe ali ti mene spraval s poti? Midva drug z drugim stvari ne bi razrešila. Mi štirje, če vzamem v račun še ta belega Jožeta in

ta mesarskega Jožeta, tudi ne. Ta domači Janez je odbredel skozi roso in meglo s steklenko k sosedu, od jutra kuhajo žganje v svinjski kuhinji. Ko se bo vrnil, ga bo že spotoma kar precej odpil, in če mu, recimo, čeprav je že pomisliti dandanes smešno, predlagamo, naj pristopi k eni ali drugi strani, nam bo odbrusil, da smo že tako in tako nacejeni, in zlepa ne bo hotel dati nobenemu niti požirka.

Jaz, za svojo osebo, sem raje steklen od žganja kot od mraza. In ti, vidim, si si blaženo postlal na listju v plitkem BARJANSKEM jarku, sonce je predrlo meglo, medlo vleče iz tebe dremotni sadjevec in do popoldanske megle ti ga bo izvleklo iz udov. Jelše se prestopajo okrog tebe, po prstih in v gumijastih škornjih. Ptiči so se najedli, ne letajo več, prazno nedeljsko poldne se je posnelo čez nebo, s težavo odkrhavamo repo s kupa ob njivi. Zemlja, kolikor se je ni dalo otrepi s pomodreljih glav, je brez okusa in pusta, repovina pa žge želodec skupaj z žganjem. Tako smo, po tolikih dnevih in letih postavanja po mestu, na novo pregreti, da se nam sploh ne da več ganiti. Lahko si že predstavljam, kaj si misli ozimina pod snegom, tako blizu smrti sem že tolikokrat bil, pa naj bi se prepirali po dva nasproti dvema, po trije nasproti dvema ali pa mogoče štirje proti tebi?

Že res, treba te je zlepa ali zgrda spraviti iz jarka. Kar kadi se že od tebe in jutri lahko obležiš. Vem, da nisi pijan, in mi tega sploh ni treba zatrjevati. Hočeš samo, da te pustimo v miru, ki te je tukaj doletel. Pošiljaš nas k vsem hudičem in zraven se smehljaš, kot da ne misliš resno. Težak si kot mrlič, čeprav so te še zmeraj same razpotegnjene kosti. Lahko, da si predstavljaš, da veš, kako se počuti ozimina pod snegom. Tisto, česar drug nad drugim nisva izpolnila, se vrača s takimi predstavami. Eden od naju, ali oba, bi moral to, kako se počuti ozimina pod snegom, že zagotovo vedeti. Jaz, na primer, bi obležal pod bukvijo in bi se lepo nižal s snegom pod seboj in s tistim, ki bi v pozni zimi še zapadel. Ti pa, kot vidim, si si toliko let za tem raje izbral listje za ležišče. Plitev, z rušo prevlečen jarek je ravno pravišen za to, da se v njem nabira humus. Ena plast listja, ena plast upehanega borca, pa spet ena plast listja, naslednjo jesen, seveda.

Mile mora počakati, sem rekel ostalim trem in izpustil roko, za katero sem te bil vlekel. Kako počakati, so vprašali. Počakati, sem ponovil, in ne sprašujte naprej. Vi, mladi, tega ne razumete. Mile, sem te nato poklical, mi gremo. Ja, si rekel, greste. V bifeju bomo, sem rekel. Tam te počakamo. Ja, si odvrnil takoj in prisebno. Pazi, da se ne boš prehladil. Ne bom se, si mi zatrdil. Ali se ga ni na smrt navlekel, je vprašal ta beli Jože, ko smo se že nekaj deset metrov oddaljili od plitvega jarka. Niti najmanj, sem rekel.